

Baptria

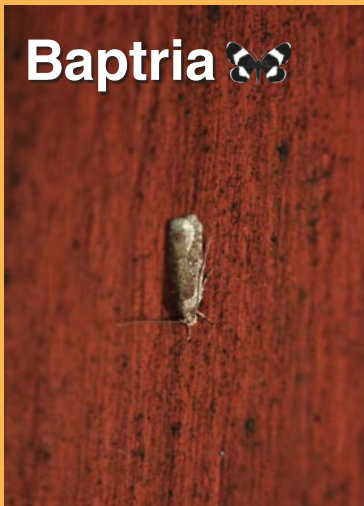

Vol. 35 2010, nro 3

Suomen Perhostutkijain Seura ry
Lepidopterologiska Sällskapet i Finland rf

Pikkuperhoshavainnot 2009

Kylmä lokakuu 2009 pienensi monien myöhäissyksyn ja erityisesti aikuisina talvehtivien lajien havaittuja yksilömääriä, ks. sivut 92–93. Kuvassa aikuis-talvehtija koiranputkilattakoi (*Agonopterix heracliana*). Kuva: Timo Lehto

Baptria 3/2010

Vol. 35

Julkaisija — Utgivare

Suomen Perhostutkijain Seura ry
Lepidopterologiska Sällskapet i Finland rf

Jäsenlehdessä ilmestyy neljä numeroa vuodessa. Lehti postitetaan Suomen Perhostutkijain Seura ry:n jäsenille. Osoitteenmuutokset seuran toimistoon.

Ilmoitukset — Annonser

1/1 sivu – sida	250 euroa
1/2 sivu – sida	150 euroa
1/4 sivu – sida	80 euroa

Baptrian toimitus

Päätoimittaja

Panu Välimäki
Simeonintie 3, 90410 Oulu,
puh. 040 716 8516,
e-mail: panu.valimaki@oulu.fi

Toimittajat:

Lauri Kaila, (tieteellinen tarkastus)
Luonnontieteellinen Keskusmuseo,
Hyönteisosasto, PL 17, 00014 Helsinki,
e-mail: lauri.kaila@helsinki.fi

Jari Kaitila

Kannuskuja 8 D 37, 01200 Vantaa,
puh. 050 586 8531, e-mail:
jari.kaitila@perhostutkijainseura.fi

Jaakko Kullberg

Luonnontieteellinen Keskusmuseo,
Hyönteisosasto, PL 17, 00014 Helsinki,
e-mail: jaakko.kullberg@helsinki.fi

Timo Lehto

Merimiehenkatu 8 B 29, 00120 Helsinki,
puh. 050 338 3725,
e-mail: timo.t.lehto@welho.com
Magnus Östman, (ruotsinnokset)
Alexandersgatan 19b 23, 06100 Borgå,
tel. (09) 6122 2923, 040 768 5526,
fax. (09) 6122 2910,
e-mail: magnus.ostman@naturochmiljo.fi

Paino — Tryckeri: Kirjapaino Uusimaa, Porvoo
Ulkoasu ja taitto: Timo Lehto

ISSN 0355-4791

Suomen Perhostutkijain Seura ry

Lepidopterologiska Sällskapet i Finland rf

TOIMISTO

Suomen Perhostutkijain Seura ry:n toimisto avoinna tiistaisin klo 15.30–20.00

- Osoite/Address: Suomen Perhostutkijain Seura ry, Lämmittäjänkatu 2 A, FI-00810 Helsinki
- e-mail: toimisto@perhostutkijainseura.fi, internet: <http://www.perhostutkijainseura.fi>

Pankkiyhteys — Bankförbindelse: Sampo 800019-268583 IBAN: FI0680001900268583, BIC-koodi PSPBFIHH

HALLITUS — STYRELSE

Puheenjohtaja — Ordförande

Antti Aalto, c/o Anna Aalto, Anttilantie 10,
05840 Hyvinkää. Puh. (019) 338 231 kesäas.,
e-mail: anaaalto@gmail.com

Varapuheenjohtaja

Reima Leinonen, Rauhalantie 14 D 12,
87830 Nakertaja. Puh. 040 529 6896,
e-mail: reima.leinonen@kajaani.net

Muut hallituksen jäsenet:

Jaakko Kullberg, Luonnontieteellinen Keskusmuseo,
Hyönteisosasto 00014 Helsinki. Puh. 050 328 8886,
e-mail: jaakko.kullberg@helsinki.fi

Marko Mutanen, Vehmaansuontie 202, 90900 Kiiiminki
Puh. 040 824 6749, e-mail: marko.mutanen@oulu.fi

Kimmo Silvonen, Pronssitie 28, 02750 Espoo.

Puh. 040-709 0987, e-mail: silvonen@kolumbus.fi

Ari Uusimäki, Kankaretie 1 A 5, 00770 Helsinki

Puh. 050 380 7199, e-mail: aausimaki2@hotmail.com

Sihteeri — Sekreterare

Markus Lindberg, Ukonkivenpolku 1 G, 01610 Vantaa.

Puh. 040 701 9891, e-mail: markus.lindberg@abo.fi

Toiminnanjohtaja — Verksamhetsledare

Jari Kaitila, Kannuskuja 8 D 37, 01200 Vantaa,

puh. 050 586 8531,

e-mail: jari.kaitila@perhostutkijainseura.fi

TARVIKEVÄLITYS (Hyönteistarvike TIBIALE Oy)

— Avoinna Suomen Perhostutkijain Seura ry:n toimiston aukioloaikana
tiistaisin klo 15.30–20.00.

Huom. loka–helmikuussa vain parillisten viikkojen tiistaisin.

• OSOITE: Lämmittäjänkatu 2 A, FI-00810 Helsinki

• TILAUKSET: tilaus@tibiale.fi

tai puh. Markus P. Rantala 050 561 6760 (ma–to klo 16–19).

www.tibiale.fi

Kokouksia

TAMMIKUUN KUUKAUSIKOKOUS:

Keskiviikkona 19.1.2011

klo 18.30–21.00

Tieteiden talo, sali 104
(Kirkkokatu 6, Helsinki, Kruununhaka)

HELMIKUUN KUUKAUSIKOKOUS:

LAUANTAINA 12.2.2011

klo 13.00 alkaen

Tieteiden talo, sali 104
(Kirkkokatu 6, Helsinki, Kruununhaka)

MAALISKUUN KUUKAUSIKOKOUS:

Keskiviikkona 9.3.2011

klo 18.30–21.00

Tieteiden talo, sali 104
(Kirkkokatu 6, Helsinki, Kruununhaka)

HUHTIKUUN HYÖNTEISVIIKONLOPPU:

LA-SU 16.–17.4.2011

Helsinki, Vuosaari (Kallvik, Kulttuuri-
keskus Sofia)

Tarkempaa lisätietoa tapahtumasta on
tulossa talven aikana jäsenkirjeen tai
tulevien Baptrioiden yhteydessä.
Ks. myös tämän lehden takasivu!

TOUKOKUUN KUUKAUSIKOKOUS:

Keskiviikkona 11.5.2011

klo 18.30–21.00

Tieteiden talo, sali 104
(Kirkkokatu 6, Helsinki,
Kruununhaka)

— Tervetuloa kaikki osallistumaan!

Palapeli uusiksi

Baptrian ilmestymisen jälkeen on hyönteisfoorumilla usein keskusteltu sekä lehden nykytilasta että kehittämistarpeista. Ilahduttavasti, näin ainakin toimituksen näkökulmasta katsottuna, keskustelun yleisilme on ollut positiivinen ja kannustava, mikä tukee ainakin omaa käsitystäni lehden tarpeellisuudesta. Kyseistä keskustelua tarvitaan nyt kenties enemmän kuin koskaan, jotta lehti vastaisi jäsenistön tarpeita myös tulevaisuudessa. Kaikista numeroista löytyy pieniä tai vähän suurempia ”kielikukkasia”, mutta tämä ei mielestäni ole ydinkysymys, vaikka toki toimitus pyrkii kaikilta osin täsmälliseen ilmaisuun. Merkittävimmät kehitystarpeet, joissa kieltämättä olisi parantamisen varaa, liittyvät lehden ilmestymisaikataulun epäsäännöllisyyteen sekä sisällön sähköiseen saatavuuteen tai yleisemmin internetin ja lehden raja-aidan toivottuun madaltamiseen.

*

Vuoden 2009 havaintoyhteenvedot on viimein saatu koostettua, mutta nyt ei ole aikaa odotella. Uusien tiedonantojen koostaminen alkaa hieman uusitulla kokoonpanolla välittömästi ja tässä työssä jäsenistön panos on edelleen ensisijaisessa asemassa — ilman havaintoja ei ole havaintokoosteita. Päiväperhoshavainnot tulisi kirjata tietokantaan vuoden loppuun mennessä ja muiden havaintojen osalta tiedonantojen päivittäminen helmikuun puolivälin jälkeen ilmoitettujen havaintojen osalta on käytännössä vaikeaa niin, että julkaisuajankaus ei tämän vuoden tapaan myöhästyisi. Lehteä tehdään edelleen pitkälti vapaaehtois pohjalta ja siksi mahdollisimman monen jäsenen panosta tarvitaan myös sisällön tuottamisessa, sillä aktiivisesti lehden tekoon osallistuva joukko on nykyisellään valitettavasti lähellä äärimmäistä alarajaa. Kannustan jäsenistöä kirjoittamaan pienistäkin perhosiin liittyvistä lisähavainnoista, joita tiedonantojen yhteydessä on ollut tapana julkaista. Lisäksi eräässä palautteessa ehdotettu keskustelupalstan viestiketjujen työstäminen mielekkäiksi tiivistelmiksi jäsenlehteen on kannatettavaa, koska nämä ketjut sisältävät kieltämättä huomionarvoista tietoa perhoslajistostamme.

Luontevimmin koostaminen kävisi aktiivisesti keskusteluita seuraavien jäsenten toimesta. Vastaavasti, sähköisen julkaisutoiminnan tai yleisesti verkon ja painetun lehden raja-aidan madaltaminen vaatii sellaista näkökulmaa, aikaresursseja ja käytännön osaamista, joiden puute rajoittaa kehitystä nykyisessä toimituskunnassa. Sähköisen saatavuuden lisääminen saattaa tosin vaatia laajempia rakenteellisia muutoksia, koska tällöin lehti muuttuu puhtaasta jäsenlehtestä kaikille saatavaksi olevaksi sähköiseksi julkaisuksi.

*

On syytä muistaa, että jäsenlehti tai sen enempää perhostutkijain seura eivät edusta mitään ulkopuolista rakennetta, vaan seura on synonyymi jäsenistölle. Perhostutkijain seurassa on yli 1 100 jäsentä, minkä seurauksena jäsenistön tarpeet ovat mitä moninaisimmat eikä kaikkien miellyttäminen ainakaan ilman suoraa palautetta ole edes realismia. Toivon, että keskustelu lehden tulevaisuudesta kiihtyy entisestään. Palautetta voi antaa suoraan päätoimittajalle sähköpostitse tai kevään viikonlopputapahtumassa, johon mahdollisimman moni tietenkin osallistuu. Keskustelu jatkuu myös foorumilla, mikä vaikuttaa luontevimmalta kanavalta etenkin nuoremmalle jäsenpolvelle, jonka mielestäni tulisikin olla ensisijainen kohderyhmä seuran tulevaisuuden suunnittelussa. Korostan aiheen ajankohtaisuutta, sillä tulevaa toimintasuunnitelmaa ollaan juuri työstämässä, jolloin myös Baptrian tilanne päivitetään ja luodaan toimituksen toimintaedellytykset seuraavalle viidelle vuodelle. Olennaista on, että koko palapeli laitetaan osiksi ja kootaan uudelleen — jäsenistön palautteen perusteella oikein. Tervetuloa osallistumaan sekä Baptrian suunnitteluun että käytännön toteuttamiseen!

Panu Välimäki

OIKAISU. Toimitus tuntui aika ajoon sekoittavan perhosten suomenkielisiä nimiä: mm. viime numerossa esiintyneet *Lycaena tityrus* ja *Xestia ditrapezium* ovat tunnetusti nimiltään tummakultasiipi (ei ruskokultasiipi) ja ruskoruuniyökkönen (ei kolmioruuniyökkönen) (ks. myös s. 90, *bjerkandrella*). Suomen perhoslajistoa käsittelevä suomenkielisen nimistön tarkistustyö on lisäksi parhaillaan käynnissä ja toivommekin tämän valmistuvan piakkoin, jotta myös suomenkielisiä nimiä käyttäen on mahdollista keskustella helpommin 'yhteisellä kielellä'. Kiitämme myös hyönteisfoorumien lukijoita tarkkaavaisesta nimistön lukemisesta ja Baptrian toimituksessa sattuneiden erheiden esille tuomisesta. — *toimitus*

Huomionarvoiset pikkuperhoshavainnot (Micropterigidae–Pyrалidae) 2009

Panu Välimäki & Jari-Pekka Kaitila

Lapinkirjokoisalla (*Loxostege eohippalis*) vaikuttaa olevan havaintomäärien perusteella meneillään hyvä jakso. Ulkonäöltään erityisesti hyväkuntoiset yksilöt vaihtelevat varsin paljon, mutta lentoajan edetessä perhoset kuluvat nopeasti tasaisen harmaiksi.

Kirjoittajien osoitteet — Authors' addresses:

Panu Välimäki,
Simeonintie 3, FI-90410 Oulu,
panu.valimaki@oulu.fi

Jari-Pekka Kaitila,
Kannuskuja 8 D 37, FI-01200 Vantaa

Johdanto

Tässä artikkelissa esitellään vuoden 2009 merkittäviä pikkuperhoshavainnoja (heimot Micropterigidae–Pyrалidae). Suurperhoset ja vaeltajat on käsitelty aiemmin omissa koosteissaan (Heliölä ym. 2010, Saarinen 2010, Välimäki 2010, Välimäki ym. 2010). Olemme pyrkinneet viimeaikaiseen tapaan (esim. Mutanen ym. 2008, Välimäki ym. 2009) keskittymään pelkän havaintolistauksen sijasta havaintojen taustoihin ja tulkintaan.

Artikkelin aineisto perustuu vuodelta 2009 pääosin 31.5.2010 mennessä hyönteistietokantaan (<http://www.fmnh.helsinki.fi/insects/main/EntDatabase.html>) ilmoitettuihin havaintoihin, joita on päivitetty artikkelin sisällön kannalta merkittävimmillä 20.8.2010 mennessä ilmoitetuilla havainnoilla. Aineistoa on täydennetty joillakin henkilökohtaisilla tiedonannoilla ja havainnoilla, jotka mainitaan erikseen. Artikkelin taustalla olevasta aineistosta päivitetään laajempi havaintoyhteenveto SPS:n sivustoille (http://www.perhostukijainseura.fi/sps_havainnot.html). Artikkelissa käytetty perhosten nimistö on päivitetyn Suomen perhosten luettelon mukainen (Kullberg 2004). Erityisesti suojeltaviksi lajeiksi luetaan luonnonsojeluasetuksen (160/1997; 22 §) liitteessä 4 mainitut lajit.

Vuosi 2009 oli sääolosuhteiltaan keskinkertainen. Terminen kevät ja kesä alkoivat muutaman päivän sisällä vertailujakson 1971–2000 keskiarvosta, minkä lisäksi sekä vuosittainen sademäärä että

keskilämpötila seurasivat tarkasti vertailujakson keskiarvoa koko maassa (Ilmatieteen laitos 2010). Kuukausittaisessa tarkastelussa sademäärä jäi myös keskinkertaiseksi, mutta keskilämpötilan kohdalla huomio kiinnittyi loppusyksyyn. Etenkin Etelä-Suomessa (mittausasemat: Helsinki, Kaisaniemi ja Jyväskylä, lentokenttä) syyskuu oli aavistuksen keskiarvoa lämpimämpi, mutta lokakuu vastaavasti selvemmin pitkäaikaista keskiarvoa kylmempi (Ilmatieteen laitos 2010). Perhoshavainnoissa tämä heijastui aikuistalvehtijoiden lennon keskimääräistä aikaisemmalla päätymisellä, vaikka lämpötila nousi marraskuussa uudelleen siirtäen termisen talven alkua jopa pitkäaikaista keskiarvoa myöhemmäksi (ks. myös sivut 92–93). Selviä vaellustilanteita oli verraten vähän (Wetterzentrale 2010), mikä edesauttoi lajien nykyase- man arviointia.

Vuonna 2009 maalle uusina ilmoitettiin kolme pikkuperhoslajia: *Phyllonorycter comparellus* (Duponchel, 1843), *Dichomeris derasella* (Denis & Schif-

Records of Finnish Microlepidoptera (Micropterigidae–Pyrilidae) in 2009

The article reports noteworthy records of Finnish Microlepidoptera in 2009. Observations on Macrolepidoptera have already been summarized in separate articles (Heliölä et al. 2010, Saarinen 2010, Välimäki 2010, Välimäki et al. 2010), and are thus excluded from this one. The article is based mainly on data available at <http://www.fmnh.helsinki.fi/insects/main/EntDatabase.html> unless otherwise stated. The extended data are summarized at http://www.perhostutkijainseura.fi/sps_havainnot.html. The nomenclature follows Kullberg (2004).

Weather conditions were close to long term average (1971–2000) in 2009 (Ilmatieteen laitos 2010). Deviation from the average onset of spring and summer was only a few days. Yearly average temperature and precipitation were close to average as well. There was, however, some deviation in monthly temperature from the long term average in September and October 2009. Especially in southern Finland (Weather stations: Helsinki and Jyväskylä), September was a bit warmer and October apparently colder than on average (Ilmatieteen laitos 2010). Cool weather in early October reflected to autumnal species so that the ones overwintering as adults became dormant clearly earlier than in few preceding years. This is understandable as those species do not typically mate and reproduce until the next spring, and thus there is nothing to gain from extended flight period in autumn. Weather conditions suitable for migration were scarce in 2009 (Wetterzentrale 2010). Thus, year 2009 offered a possibility to re-evaluate the status of many species that have been considered as potential newcomers in Finland, but whose status have remained ambiguous.

Three microlepidopteran species were reported as new to Finland in 2009: *Phyllonorycter comparellus* (Duponchel, 1843), *Dichomeris derasella* (Denis & Schiffermüller, 1775), and *Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983 (see also Martikainen 2010). *P. comparellus* was reported from *N* Vantaa (2 exx.). It is obviously a resident species as individuals were observed by rearing pupae found on the host plant *Populus alba* into adults. *P. comparellus* is considered as a newcomer because earlier efforts to find its larvae from the very same trees have been unsuccessful (JPK, own observations). Altogether five *S. soffneri* individuals were observed in *Ta* Pälkäne 30.5.–21.6. The species can be identified by a single orange–yellowish abdominal band on segments 1–4 and broad blackish forewing margins (Laštůvka & Laštůvka 2001). Although the nearest known localities for the species are in eastern Central Europe, *S. soffneri* is without a doubt a resident species in Finland. Individuals were lured with a sesiid pheromone specific for *S. soffneri* from a habitat rich of the host plant *Lonicera xylosteum* (see Laštůvka & Laštůvka 2001). The species have probably occurred in Finland for ages, but left undetected due to a lack of proper collecting effort. *Dichomeris derasella* can hardly be mixed with other congeneric species in

northern Europe on the basis of yellow–brownish ground colour on forewings (see also Elsner et al. 1999). Unlike the two preceding species, *D. derasella* is probably a migrant. The only individual was captured from *N* Sipoo S Finland simultaneously with relatively strong south-eastern air flow suitable for migration in N Baltic less than 100 km south of the site of capture. Anyway, the species is expansive in Estonia (U. Jürivete, pers. comm.) and a lack of host plants does not preempt expansion of the species to Finland as larvae feed on several plants of the Rosaceae family such as *Prunus spinosa*, *Crataegus*, and *Malus* (Ponomarenko 1997, Elsner ym. 1999). Owing to the above facts, the current status of the species remains blurry.

Despite relatively poor summer, an increasing body of evidence suggests that some species have established in Finland permanently. Without a doubt, *Phyllonorycter trifoliellus* and *Acleris cristana* are resident species nowadays, which has been the case for some years already. *P. trifoliellus* was observed for a second year in a row in July and August in a locality [*N* Pernaja (3 exx.)] without any indications of migrations. Single overwintered *A. cristana* individuals were observed close to the former localities in *Al* Lemland and for the first time on the Finnish main land in *Ab* Korppoo (R. Teriaho, pers. comm.) in early spring, when coldness effectively prevents migratory individuals from crossing the Baltic Sea. Moreover, observations on *Dichomeris rasilella* and *Evergestis limbata* suggest that these species cannot be solely considered as migrants in Finland anymore. In addition, some rare species were observed in new localities or outside their known distribution. An abundant population of recently described *Elachista deriventa* (see Kaila et al. 2008) was found in *Kb* Joensuu (former municipality of Tuupovaara) next to the Russian border. The habitat is a eutrophic dale characterised by deciduous trees and rich in *Calamagrostis arundinacea*, the host plant of *E. deriventa* (see Kaila et al. 2008). The species appeared nocturnal as most of the individuals were captured by light in the middle of the night (M. Mutanen & PV, own observation), whereas a couple of hours of sweepnetting in the following day yielded only a few specimens (J. Junnilainen, pers. comm.). *C. filaginella* was formerly recorded only in *Tavastia australis* (Kullberg 2004, Saarela & Sippola 2006), but the species was found well outside its known distribution in 2009 (*N* Porvoo, 1 ex.). *C. filaginella* feeds on *Filago arvensis* (Saarela & Sippola 2006), which occurs not only in traditional agricultural landscapes, but also in alternative habitats such as road as well as railway banks (Hämet-Ahti et al. 1984). In Porvoo, *C. filaginella* was found to inhabit a lately abandoned gravel-pit (P. Hirvonen, pers. comm.). Thus, it seems that *F. arvensis* growths with a long history are not essential for *C. filaginella*, but the species can effectively colonise recently established host plant populations on alternative habitats too. Of the relatively recently established species, *Coleophora nutantella*, *Amblyptilia acanthadactyla* and *Porritia galactodactyla* did continue their ongoing expansion in southern Finland in 2009.

fermüller, 1775) ja *Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983 (ks. Martikainen 2010). *P. comparellus* vaikuttaa elävän paikallisenä ainakin pääkaupunkiseudun hopeapoppeleilla (*Populus alba*). Todennäköisesti laji on levinnyt Suomeen kuten Viironkin vasta viime vuosina, sillä vuoden 2009 havaintopaikoilta sitä on tuloksetta etsitty myös aikaisempina vuosina (JPK, omat havainnot). *S. soffneri* löytöpaikka *Ta* Pälkäneellä on kaukana lajin tunnetun levinneisyysalueen (lähinnä itäinen Keski-Eurooppa) ulkopuolella. Tästä huolimatta *S. soffneri* esiintyy epäilyksettä paikallisena Suomessa. Yksilöt (5 exx.) saatiin kyseisen lajin feromonilla, lajille ominaisena lentoaikana alkukesästä lajin ravintokasvin lehtokuusaman (*Lonicera xylosteum*) (ks. Laštůvka & Laštůvka 2001) ydinalueelta (ks. Lampinen & Lahti 2010) runsaasti kuusamaa kasvavasta ympäristöstä (Martikainen 2010). *S. soffneri* lienee elänyt löytöpaikkansa ympäristössä jo pidempään, mutta lajia ei ole aikaisemmin havainnointu täsmällisellä menetelmällä. *Dichomeris derasella* on sen sijaan todennäköinen vaeltaja, vaikka ravintokasvivalikoiman-

Anmärkningsvärda småfjärilsobservationer (Micropterigidae–Pyralidae) 2009

I artikeln rapporteras anmärkningsvärda observationer av småfjärilar i Finland 2009. Observationerna av storfjärilar har redan sammanfattats i separata artiklar (Heliölä et al. 2010, Saarinen 2010, Välimäki 2010, Välimäki et al. 2010), och ingår alltså inte här. Artikeln är i huvudsak baserad på data från <http://www.fmnh.helsinki.fi/insects/main/EntDatabase.html> om inte annat anges. En mer omfattande sammanfattning finns tillgänglig på Lepidopterologiska Sällskapets i Finland hemsida: http://www.perhostutkijainseura.fi/sps_havainnot.html. Nomenklaturen följer Kullberg (2004).

Väderförhållande under 2009 var nära långtidsmedelvärdet för 1971–2000 (Meteorologiska institutet 2010). Den termiska vårens och sommars inledning avvek från medelvärdena med bara några dagar. Årsmedelvärdet för temperatur och nederbörd var också nära långtidsmedeltalet. Månadsmedelvärdena för september och oktober avvek emellertid från långtidsmedeltalen. Speciellt i södra Finland (väderstationerna i Helsingfors och Jyväskylä) var september något varmare och oktober betydligt kallare än i snitt (Meteorologiska institutet 2010). Kyligt väder i början av oktober fick vuxenövervintrarna att gå i vintervila betydligt tidigare än under de närmast föregående åren. Det här är förstabeligt eftersom typiskt för de här arterna är att de inte parar sig förrän nästa vår, och det därför inte finns något att vinna på en förlängd flygtid på hösten. De förekom få perioder med väder gynnsamt för migrationer under 2009 (Wetterzentrale 2010). Sålunda erbjöds möjligheter att under 2009 utvärdera status (migrant eller fast etablerad) hos många arter i Finland.

Tre småfjärilar rapporterades som nya för Finland 2009: *Phyllonorycter comparellus* (Duponchel, 1843), *Dichomeris derasella* (Denis & Schiffermüller, 1775), och *Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983 (se även Martikainen 2010). *P. comparellus* rapporterades från *N* Vanda i två exemplar. Den har bevisligen en fast förekomst eftersom observationen gäller puppor som föddes upp till adulta. Pupporna hittades på larvens värdväxt *Populus alba*. *P. comparellus* bedöms som en nykomling eftersom tidigare försök att finna larver på exakt samma träd misslyckats (JPK, egna observationer). Sammanlagt fem *S. soffneri*-exemplar observerades i *Ta* Pälkäne 30.5–21.6. Arten kan kännas igen på ett orange-gulaktigt band på bakkroppens segment 1–4 och breda svartaktiga kanter på framvingarna (Laštůvka & Laštůvka 2001). Fastän de närmaste kända förekomsterna av arten finns i östra Centraleuropa, är *S. soffneri* utan tvekan bofast i Finland. Exemplaren lockades med ett sesiidferomon specifikt för *S. soffneri* på en lokal rik på värdväxten *Lonicera xylosteum* (se Laštůvka & Laštůvka 2001). Arten har troligen förekommit i Finland redan länge, men den har förblivit oupptäckt eftersom en lämplig insamlingsmetod saknats. *Dichomeris derasella* kan knappast förväxlas med andra arter av samma släkte i norra Eu-

ropa på grund av den gula-brunaktiga färgen på framvingarna (se även Elsner et al. 1999). Till skillnad från de två föregående arterna är *D. derasella* troligen en migrant. Det enda exemplaret fångades i *N* Sibbo i södra Finland samtidigt som en relativt kraftig sydostlig luftström, gynnsam för migrationer, rådde i norra Baltikum, mindre än 100 km söder om fyndplatsen. Arten håller på och sprider sig i Estland (U. Jürivete, pers. comm.) och brist på värdväxt behöver inte hindra den från att sprida sig till Finland eftersom larven lever på flera växter inom familjen Rosaceae, såsom *Prunus spinosa*, *Crataegus*, och *Malus* (Ponomarenko 1997, Elsner ym. 1999). Detta gör att artens nuvarande status i Finland förblir oklar.

Trots den relativt dåliga sommaren erhöles allt starkare belägg för att en del arter etablerat sig permanent i Finland. Utan tvekan har *Phyllonorycter trifoliellus* och *Acleris cristana* numera fasta förekomster sedan några år tillbaka. *P. trifoliellus* observerades för andra året i följd i juli och augusti på en lokal i *N* Pernå (3 exx.) utan några tecken på migration. Enstaka övervintrade exemplar av *A. cristana* observerades nära de tidigare observationsplatserna i *Al* Lemland och för första gången på det finländska fastlandet i *Ab*: Korpo (R. Teriaho, pers. komm.) tidigt på våren, då kylan från havet effektivt hindrar migrerande exemplar från att flyga över Östersjön. Observationer av *Dichomeris rasilella* och *Evergestis limbata* indikerar att inte heller dessa arter enbart kan anses vara migranter i Finland längre. En del sällsynta arter observerades dessutom på nya platser eller utanför sitt kända utbredningsområde. En talrik population av den nyligen beskrivna arten *Elachista deriventa* (se Kaila et al. 2008) upptäcktes i *Kb* Joensuu (f.d. Tupovaara kommun) invid gränsen mot Ryssland. Platsen är en frodig dalgång beväxad med lövträd och rikligt med *Calamagrostis arundinacea*, värdväxt för *E. deriventa* (se Kaila et al. 2008). Arten befanns vara nattaktiv; de flesta exemplaren fångades med ljus mitt i natten (M. Mutanen & PV, egna observationer), medan några timmars svepande med häven följande dag endast gav några få exemplar (J. Junnilainen, pers. komm.) *C. filaginella* var tidigare påträffad bara i *Tavastia australis* (södra Tavastland) (Kullberg 2004, Saarela & Sippola 2006), men arten hittades 2009 långt utanför sitt kända utbredningsområde i *N* Borgå (1 ex.). *C. filaginella* lever på *Filago arvensis* (Saarela & Sippola 2006), som förekommer inte bara i traditionella jordbruksmiljöer utan också i alternativa habitat, såsom vägrenar och banvallar (Hämet-Ahti et al. 1984). I Borgå befanns *C. filaginella* ha invaderat ett nyligen nedlagt grustag (P. Hirvonen, pers.komm.). Det verkar sålunda som om *F. arvensis*-bestånd med en lång historia inte är nödvändiga för *C. filaginella*, utan arten effektivt kan kolonisera nyligen uppkomna bestånd av värdväxten i alternativa habitat. Av arter som nyligen etablerat sig fortsatte *Coleophora nutantella*, *Amblyptilia acanthodactyla* och *Porritia galactodactyla* med sin pågående expansion i södra Finland under 2009.

sa [mm. oratuomi (*Prunus spinosa*), kirsikat (*Prunus* sp.), orapihlajat (*Crataegus*), omenat (*Malus*) (Ponomarenko 1997, Elsner ym. 1999, Melzer 2010)] perusteella sekin kykenisi kotiutumaan Suomeen. Lajin tiedetään esiintyvän Suomea lähinnä Baltiassa ja on levittäytynyt viime aikoina pohjoista kohden Virossa (U. Jürivete, suull. tieto). Heinäkuun loppupuoliskolla havaittu yksilö edusti mahdollisesti rippeitä Pohjois-Bal-

tiaan suuntautuneesta hyvästä kaakkoisvirtauksesta.

Yleisilmeeltään heikohkosta vuodesta huolimatta joidenkin lajien kotimaisuudesta kertyi lisänäyttöä, minkä lisäksi harvinaisista kotimaisista lajeista ilmoitettiin uusilta paikoilta tai kokonaan uusilta alueilta. Lajien *Phyllonorycter trifoliellus* ja *Acleris cristana* kotimaisuudesta saatiin lisävahvistusta, vaikka epä-

siitä vahvaa epäilystä enää ole ollutkaan. *P. trifoliellus* -lajista ilmoitettiin toisena vuotena peräkkäin sekä talvehtivan että suoraan kehittyvän sukupolven edustajia vaellustilanteiden ulkopuolelta (*N* Pernaja, 3 exx.). Vastaavasti *A. cristana* havaittiin jälleen *Al* Lemlandissa (1 ex.) ja lisäksi ensikertaa Manner-Suomessa *Ab* Korpoossa (1 ex.) (R. Teriaho, suull. tieto). Havainnot ilmoitettiin talvehtimisen jälkeen ke-

Suhteellisen runsaan heinäkoilajin *Elachista deriventa* -esiintymä löytyi Tuupovaaran reheväkasvuisesta puronotkon vierusrinteestä perhosrallin 2009 aikana.

väältä, jolloin vaellushavainnot ovat meren kylmyydestä johtuen epätodennäköisiä. Lisäksi vuoden 2009 havaintojen perusteella lajeja *Dichomeris rasilella* ja *Evergestis limbata* ei välttämättä voi pitää yksinomaan vaeltajina. Vuonna 2008 kuvattu *Elachista deriventa* (Kaila ym. 2008) löytyi Kb Joensuun Tuupovaaralta. Laji esiintyi suhteellisen runsaana rehevässä lehtipuuvaltaisessa ja runsaasti lajin ravintokasvia metsäkastikkaa (*Calamagrostis arundinacea*) (Kaila ym. 2008) kasvavassa puronotkossa. Havaintojen perusteella laji on yöaktiivinen, sillä yksilöt saatiin valvontavalolla yön hämärimpään aikaan (M. Mutanen & PV, omat havainnot). Päivällä usean tunnin haavinta samalla paikalla tuotti vain pari yksittäistä yksilöä (J. Junnilainen, suull. tieto). *C. filaginella* tunnettiin Suomessa aikaisemmin vain Etelä-Hämeestä (Kullberg 2004, Saarela & Sippola 2006), mutta vuonna 2009 laji löytyi uudelta alueelta N Porvoosta (1 ex.). Lajin ravintokasvi ketotuulenlento (*Filago arvensis*) (Saarela & Sippola 2006) esiintyy perinteisen maatalouden muokkaamien ympäristöjen lisäksi myös korvaavissa ympäristöissä, kuten tien- ja radanvarsilla (Hämet-Ahti ym. 1984). Porvoon havainto tehtiin hiekkakuoppaan muodostuneesta tuulenlentokasvustosta (P. Hirvonen, suull. tieto), minkä perusteella pitkän historian omaavat kasvustot eivät ole välttämättömiä, vaan laji pystyy asuttamaan myös korvaavien elinympäristöjen uudiskasvustot. Lisäksi uudistulokkaista *Coleophora nutantella*, *Amblyptilia acanthodactyla* ja *Porritia galactodactyla* näyttävän muutaman muun lajin ohella jatkavan yleistymistään Suomessa.

Maalle uudet lajit

- ***Phyllonorycter comparellus* (Duponchel, 1843)**
- ***Dichomeris derasella* (Denis & Schiffermüller, 1775)**
- ***Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983**

***Phyllonorycter comparellus* (Duponchel, 1843)**

Suomen havainto.

N Vantaa Tikkurila 668:339; ex pupa 2009 (pupa collected 21.8.2009, adult eclosion 08.2009); 2 exx.; J.-P. Kaitila

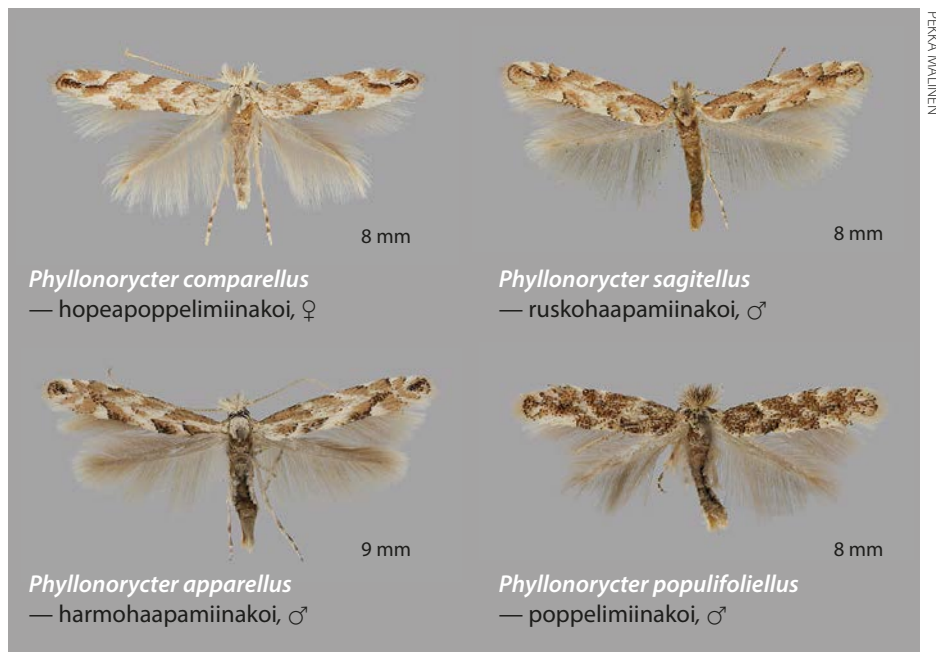
TUNTOMERKIT. *Phyllonorycter comparellus* on hyvin samankaltainen laji kuin samansukuinen *P. sagitellus*, josta edellinen eroaa lähinnä etusiiven etureunan kuvionnin osalta. *P. sagitellus* -lajilla etusiiven kärjessä kärkijuovan (apical streak) keskikohdalla uloimpien reunatäplien (costal strigula) välisen alueen jakaa puoliiksi selvähkö ja terävätkö valkea viiva, joka puuttuu *P. comparellus* -lajilta. Tämän lisäksi *P. comparellus* on kuvioinniltaan yleisesti suttuisempi ja kuviointi on myös harmaampaa kuin *P. sagitellus* -lajilla. *P. apparellus* eroaa edellä mainituista lajeista, sillä sen etusiiven kärkijuovan alapuolella on kaksi selvästi erillistä juovaa (dorsal strigulae), jotka kahdella muulla lajilla ovat ”sulautuneet” yhteen. *P. populifoliellus* on kolmas laji, jo-

hon *P. comparellus* on sekoitettavissa. *P. populifoliellus* on lajeista lyhyempisiipinen ja yleisilmeeltään suttuisimman harmahtava. Se on myös kuvioinniltaan poikkeava ja siitä saa hiuman ”ruudulliseman” vaikutelman, jos kuviointia on ylipäänsä hahmotettavissa.

Koirasgenitaaleiltaan *P. comparellus* eroaa pohjoiseurooppalaisista lähilajeistaan mm. siten, että sen aedeagus on pitkä (vrt. *P. apparellus*) ja sen kärjessä on selvä mutka tai taipuma, kun taas *P. sagitellus* -lajilla aedeaguksen kärki on suora (Huom! molemmilla lajeilla aedeaguksen kärjessä väkänä) (Kuznetsov 1990).

LEVINNEISYYS. *P. comparellus* on Etelä- ja Keski-Euroopassa laajalle levinnyt laji (Buszko 2004). Idässä sen levinneisyys ulottuu Lähi-Itään ja Kazakstaniin. Levinneisyyden pohjoisosassa se esiintyy Iso-Britanniassa, Hollannissa, Saksassa, Puolassa, Liettuassa ja Latviassa. Latviassa laji on esiintynyt pitkään mm. Riiassa (I. Šulcs, suull. tieto). Vuonna 2009 laji löydettiin ensi kerran myös Virosta, Hiidenmaan eteläosasta (U. Jürivete, suull. tieto; JPK, oma havainto). Laji saattaa olla vasta hiljan levinnyt sekä Viroon että Suomeen, sillä sitä on uusilta löytöpaikoiltaan etsitty tuloksetta aiempinakin vuosina (JPK, omat havainnot).

ELINTAVAT. *P. comparellus* elää toukkanahopeapoppelilla (*Populus alba*) ja harmaapoppelilla (*Populus canescens*) (Emmet ym. 1985). Lajille on ilmoitettu ravintokasveiksi myös mustapoppeli (*Populus nigra*) ja lombardianpoppeli (*Populus pyramidalis*) (Kuznetsov 1990), mutta nämä tie-

Phyllonorycter comparellus
— hopeapoppelimiinakoi, ♀

Phyllonorycter sagitellus
— ruskohaapamiinakoi, ♂

Phyllonorycter apparellus
— harmohaapamiinakoi, ♂

Phyllonorycter populifoliellus
— poppelimiinakoi, ♂

dot saattavat koskea muita lajeja. Toukka miinaa *Phyllonorycter*-suvulle tyypillisen ryppymiinan lehden alapinnalle. Baltiassa laji on yksisukupolvinen ja ”kasvatuskelpoisia” miinoja löytyy elokuun alkupuolella (heinäkuun lopulla) (Ivinskis 2004). Englannissa laji on kaksipolvinen ja ”kasvatuskelpoisia” miinoja löytyy sekä heinäkuussa että uudelleen myöhemmin syys–lokakuussa (Emmet ym. 1985). *P. comparellus* vaikuttaa olevan keskimäärin myöhäisempi kuin sen Suomessa elävät lähilajit (JPK, oma havainto). Laji talvehtii aikuisena ja aikuisia voi löytää syksyllä elokuun loppupuolelta eteenpäin ja keväällä touko–kesäkuun vaihteeseen saakka. Aikuisia löytää melko usein päivisin hopeapoppelien rungoilta istumasta (I. Šulcs, suull. tieto).

MUUTA. *P. comparellus* on nykyisellään kotimainen laji. Pohjois-Euroopassa ei esiinny toista samansukuista lajia, jonka pääravintokasvi olisi hopeapoppeli. Kirjallisuustietojen mukaan muita suvun pohjoiseurooppalaisia lajeja ei esiintyisi ollenkaan hopeapoppelilla, mutta tiettyyn varovaisuuteen on silti aiheita. Pääsääntöisesti haavalla (*Populus tremula*) elävien lähilajien (*P. sagitellus*, *P. apparellus*) satunnainen esiintyminen myös hopeapoppelilla voi tulla kysymykseen ja siksi lajimääritystä ei voi perustaa yksin ravintokasvitietoon. Hyvänä vihjeenä ravintokasvi kuitenkin toimii. ■

Dichomeris derasella (Denis & Schiffmüller, 1775)

Suomen havainto.

N Sipoo Löparö 668:341; 11.–18.7.2009; 1 ♂; O. Helminen, L. Jalonen & I. Seuranen; E. Saarela det.

TUNTOMERKIT. Laji on päältäpäin helposti tunnistettavissa, eikä sitä voi sekoittaa muihin Suomen lähialueilla tavattaviin *Dichomeris*-lajeihin. Etusiiven pohjaväri vaihtelee eri yksilöillä vaaleankeltais-

sesta voimakkaan kellanruskeaan. Etusiiven keskellä oleva tummempi kuvio vaihtelee värisävyltään. Heikoimmillaan kuvio erottuu vain vaivoin siiven pohjaväristä, mutta toisinaan kuvio on hyvin tumma ja selvärajainen.

LEVINNEISYYS. Laji on levinnyt lähes koko Eurooppaan, mutta puuttuu kuitenkin paikoin Välimeren alueelta (Portugali, Espanja, Korsika, Sardinia, Balkan) ja Euroopan puoleisen Venäjän luoteis- ja pohjoisosasta (Karsholt 2004). Suomen lähialueilta laji tunnetaan kaikista Baltian maista, mutta sitä ei ole tavattu Ruotsista (Karsholt 2004) ja Tanskastakin on tiedossa vain muutama havainto (O. Karsholt, suull. tieto). Virossa laji esiintyy vain maan itäosassa, mutta on viimeisen vuosikymmenen aikana selvästi runsastunut ja yleistynyt. Nyky Levinneisyys kattaa koko Viron itäosan (lännessä ei Tallinnaan saakka) ja ulottuu pohjoisessa aina Suomenlahden rannikolle, Kaakkois-Virossa laji on nykyisin suhteellisen tavallinen (U. Jürivete, suull. tieto). Levinneisyysalue ulottuu idässä aina Tyynen valtameren rannikolle asti (Ponomarenko 1997).

ELINTAVAT. *D. derasella* elää toukkanä monilla ruusukasveilla (Rosaceae), kuten hapankirsikalla (*Prunus cerasus*), oratuomella (*P. spinosa*), orapihlajilla (*Crataegus*), omenoilla (*Malus*) metsäomena (*M. sylvestris*) mukaan lukien sekä sinivatukalla (*Rubus caesius*) (Ponomarenko 1997, Elsner ym. 1999). Lisäksi laji tunnetaan pihlajilta (*Sorbus*), meillä vain harvinaisena puutarhakasvina esiintyvältä kirsikalta (*Prunus* sp.) (Melzer 2010) sekä Suomesta puuttuvalta karhunvatukalta (*R. fruticosus*) (Schütze 1931). Edellä mainittujen kasvien lisäksi vadelma (*Rubus idaeus*) saattaa olla lajille merkityksellinen ravintokasvi. Keski-Euroopassa *D. derasella* aloittaa lentonsa jo toukokuussa (ks. Elsner ym. 1999) ja lentää siellä kahtena sukupolvena. Virossa laji vaikuttaa kuitenkin yksipolviselta ja aikuisia tapaa yksinomaan kesäkuussa (U. Jürivete, suull. tieto). Toukka elää ylöspäin taiteutun lehtitaitteen sisällä (Emmet 1988) tai parin yhteenkudotun lehden välissä (Schütze 1931), johon se myös useimmiten koteloituu (Melzer 2010).

MUUTA. Suomalainen yksilö havaittiin varsinaisten vaellustilanteiden ulkopuolella, mutta välttämättä kysymys ei ole kotimaassa syntyneestä perhosesta. Havaintojakson loppupuolella Pohjois-Baltiaan suuntautui hyvä vaellusvirtaus (Välämäki ym. 2010), minkä avustamana yksilö on

saattanut kulkeutua Suomeen joko Baltiasta tai vaihtoehtoisesti kauempaa kaakosta. Havaintoajankohta viittaa ”kaukokulkeutumiseen”, koska yksisukupolvinen kanta Virossa lentää käytännössä yksinomaan kesäkuussa (U. Jürivete, suull. tieto), kun taas eteläisemmän kaksipolvisen kannan kesäpolvi ajoittuu paremmin yhteen suomalaisen havainnon kanssa. Kuitenkin on huomattava, että ainakaan ravintokasvien puuttuminen ei rajoita lajin mahdollista kotiutumista Suomeen. Vanhemmassa kirjallisuudessa (esim. Emmet 1988) lajista on käytetty nimeä *Dichomeris fasciella* (Hübner 1796). ■

Esko Saarela

Synanthedon soffneri Špatenka, 1983

Suomen havainnot.

Ta Pälkäne Pohjanlahti 681:335; 31.5.2009; 1 ♂; R. Martikainen
Ta Pälkäne Pohjanlahti 681:335; 12.6.2009; 3 ♂; R. Martikainen
Ta Pälkäne Pohjanlahti 681:335; 21.6.2009; 1 ♂; R. Martikainen

TAUSTAA. Olen useana vuonna etelärannikolla Kemiönsaarella käyttänyt *Synanthedon soffnerin* feromoniam houkuttelemaan *S. mesiaeformis*-koiraita, joita on lähes vuosittain tullut pyydykseen joitakin yksilöitä. Vuoden 2009 keväällä kokeilin samaa houkuttelua kesämökilläni Ta Pälkäneen Pohjanlahdella (681:335), missä kasvaa myös *S. mesiaeformis*-lajin ravintokasvia tervaleppää (*Alnus glutinosa*) (mm. Fibiger & Kristensen 1974). Laitoin feromonipyydyksen mökin pihalle toukokuun lopussa (30.5.). Seuraavana päivänä (31.5.) pyydykseen oli tullut *S. mesiaeformis*-lajista selvästi poikkeava lasisiipinen. Levittäessäni yksilöä pidin sitä mahdollisesti pienenä *S. culiciformis*-koiraana. Myöhemmin samoja lasisiipiä tuli neljä lisää 12.6. (3 exx.) ja 21.6. (1 ex.).

Lajimääritys jäi vaivaamaan, mutta keuhalla minulla ei ollut lasisiipistietoja käytettävissä eikä mahdollisuutta asian selvittämiseen. Syksyllä otin asian esille, tutkistelin nettiä ja keskustelin Matti Aholan kanssa. Lähinnä poissulkevalla menetelmällä sain torjuttua kaikki kotimaiset lajit ja erityisesti lajin *S. myopaeformis*. Yhtäkkiä tuli mieleen, että miksi laji ei voisi olla *S. soffneri*, minkä feromonilla yksilöt oli houkuteltu. Kun huomasin lajin elävän toukkana mökkintontillani runsaana kasvavalla lehtokuusamalla (*Lonicera*

Dichomeris derasella
— lehtoviiksikoi, ♂

Synanthedon soffneri
— kuusamalasiipi, ♂

Synanthedon culiciformis
— vesalasiipi, ♂

Synanthedon myopaeformis
— omenalasiipi, ♂
(Ei tavattu Suomesta)

xylosteum) (Pühringer & Scheuchenpflug 1995, Laštůvka & Laštůvka 2001), alkoi asia selvitä. Osan aikaa itseäni vaivasi jo uskon puute, koska ei ole aiemmin havaittu lähimailakaan. Otin marraskuussa yhden yksilön mukaani Hämeenlinnaan SPS:n kokoukseen, missä Miika Vuola ”järkyttynään” varmisti kysymyksessä olevan juuri *S. soffneri*. Alla esitetyt *S. soffneria* koskevat tiedot Pühringer & Scheuchenpflugin (1995) mukaan, ellei toisin mainita.

TUNTOMERKIT. *S. soffnerin* takaruumiissa on yksi leveä oranssinkeltainen rengas (jaokkeet 1–4) (Laštůvka & Laštůvka 2001), joka ulottuu vatsapuolelta ympäri. Laji on pienempi kuin *S. culiciformis* (jolla lisäksi punainen rengas), eikä siivissä ole punaista. *S. soffnerilla* on siipien alapuolella kyljissä oranssit laikut ja etusiipien mustat kärkialueet ovat leveät (Laštůvka & Laštůvka 2001).

ELINTAVAT JA LEVINNEISYYS.

S. soffneri on tavattu ensimmäisen kerran Böömistä. Sen löysi kuusamalalta vuonna 1978 kovakuoriaiskerääjä J. Halada. Hän toimitti yksilön K. Špatenkalle, joka toteisi sen edustavan vielä kuvaamatonta lajia. Špatenka ja Z. Laštůvka löysivät 22 lisäyksilöä ja selvittivät lajin kuusamaan liittyvän biologian. Špatenka myös kuvasi ja nimesi lajin böömiläisen perhostutkijan Josef Soffnerin kunniaksi (Špatenka 1983). Myöhemmin selvisi, että J. Viehman oli löytänyt lajin jo vuonna 1960 Etelä-Baijerista, mutta yksilö tulkittiin olevan aberatiivinen *S. myopaeformis*. Vasta 1980- ja 1990-luvuilla selvisi feromonien avulla, että laji on Etelä-Saksassa ja Itävallassa laajalti levinnyt ja kohtalaisen runsas. Lajia on tavattu myös Puolan eteläosassa, Keski-Venäjällä ja Etelä-Uralilla (Laštůvka 2010).

Laji lentää Keski-Euroopassa toukuun lopulta kesäkuun lopulle parhaiten klo 10–12 ja 13–14.30 (GMT+1). Etelä-

Uralilla havaintopäivä oli 13.6.1996 (JPK, suull. tieto). Tiedot sopivat hyvin yksin Pälkäneen havaintojen kanssa, sillä ensimmäinen yksilö löytyi 31.5. ja viimeinen 21.6.. Tarkasta kellonajasta, jolloin yksilöt lensivät, ei ole tietoa, mutta klo 14–15.30 sopisi hyvin. Tarkastin feromonipöntön yleensä töistä tullessani noin klo 17, jolloin yksilöt olivat vielä aivan tuoreita. Kuten lasisiivet yleensäkin, laji lentää vain lämpiminä (yli 15 °C) aurinkoisina päivinä. Pälkäneellä laji oli liikkeellä vain kaikkein lämpimimpinä päivinä (Taulukko 1). Pitkiltä kylmemmiltä jaksoilta 3.–10.6. ja 14.–20.6. ei ole havaintoja.

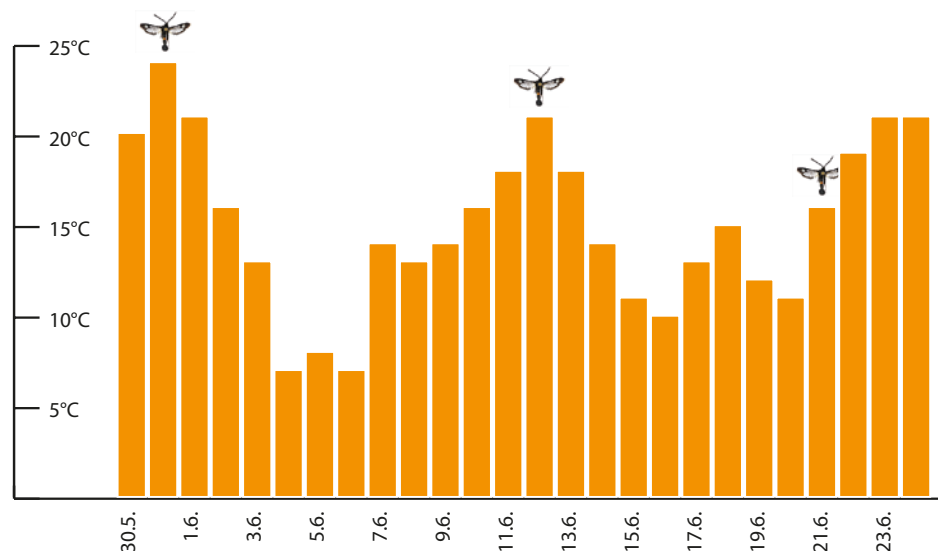
Naaras munii kuusamapensasiin vain noin 60 munaa. Toukka elää 1–3 cm paksuissa, usein sienikasvuston heikentämissä varsissa. Toukka elää kuoren alla, eikä synnytä purua. Ensimmäisen kerran toukka talvehtii 5–6 mm pituisena. Toisena kesänä toukka kasvaa 25 mm:iin tehden varren keskelle 3–5 cm pitkän käytävän. Toukkakäytävästä ei näy merkkejä ulospäin. Toisen talven jälkeen toukka ei enää syö, vaan tekee ulospäin näkymättö-

män kuoriutumisaikon ja koteloituu. Lehtokuusaman lisäksi laji tunnetaan sinikkuusamalalta (*Lonicera caerulea*), Suomessa harvinaiselta istutetulta rusokuusamalalta (*L. tatarica*) (ks. Lampinen & Lahti 2010) sekä ulkomailla *L. nigralta* (Laštůvka & Laštůvka 2001).

MUUTA. Pälkäneen löytöpaikka on kaukana *S. soffnerin* tunnetun levinneisyysalueen (lähinnä itäinen Keski-Eurooppa) ulkopuolella. Suomessa lehtokuusaman ydinalue on Hämeessä (Lampinen & Lahti 2010) ja siksi ei ole epäilystäkään, ettei *S. soffneri* olisi vakituinen hämäläinen laji. Lajia ei ole vain huomattu etsiä feromonien avulla, eikä siihen juuri luonnossa sattumalta törmää. Lisäksi löytöpaikka (puoliavoin lehtomainen sekametsä, missä kasvaa runsaasti kuusamaa) on tunnusomainen *S. soffnerin* elinympäristö (ks. Laštůvka & Laštůvka 2001). ■

Risto Martikainen

Hallituskatu 23 A 12, 33200 Tampere
risto.martikainen@viestipaino.fi

TAULUKKO 1. Päivittäinen lämpötila klo 15 Pälkäneellä *Synanthedon soffnerin* löytöpaikalla lajin lentoaikana (Havaintopäivät merkitty lasisiipisymbolilla).

Harvinaiset lajit

• *Stigmella plagicolella*

Laji on vanhastaan tunnettu Suomessa Uudeltamaalta Helsingin ja Hangon ympäristöistä. Vuonna 2009 laji ilmoitettiin toisena vuotena peräkkäin Helsingin itäpuolelta *N* Porvoosta (1 syöntijälki). Lisäksi *S. plagicolella* ilmoitettiin ensimmäistä kertaa Uudenmaan ulkopuolelta kahdelta paikalta *Ab* Kemiönsaaresta-Rövikistä (20 syöntijälkeä) ja Taalintehtaalta (5 syöntijälkeä). Havainnot saattavat viitata lajin viimeaikaiseen leviämiseen. *S. plagicolella* elää toukkana ensisijaisesti oratuomella (*Prunus spinosa*), mutta myös muut samansukuiset puut, kuten luumu/kriikuna (*P. domestica*) tulevat kysymykseen (Bengtsson ym. 2008). Manner-Suomessa laji elää nimenomaan luumulla, mikä mahdollistaa *S. plagicolellan* leviämisen nykyistä laajemmalle alueelle. Oratuomi on Suomessa harvinainen ja sen yhtenäisempi esiintymisalue rajoittuu pelkästään Ahvenanmaalle ja lounaisaariin (Lampinen & Lahti 2010). Hankoniemeltä oratuomea ei tunneta lainkaan eikä pääkaupunkiseudultakaan tunneta kuin yksi esiintymä (Lampinen & Lahti 2010). *S. plagicolella* lentää kahtena sukupolvena ja toukat ovat löydettävissä kesäkuussa ja uudelleen syyskuun loppupuolelta lokakuulle (Bengtsson ym. 2008).

• *Elachista abiskoella*

E. abiskoella havaittiin ensi kertaa Suomessa vuonna 2001 *Li* Inarin Luttojoella (759:355) (Laasonen & Laasonen 2003). Vuonna 2009 lajia ilmoitettiin toistamiseen ja tällä kertaa mitä ilmeisimmin uudelta paikalta (8 exx.; *Li* Inari Torkojoiki 7599:3552), joskin samalta 100 neliökilometrin ”kymppiruudulta” kuin aikaisemmatkin havainnot. Laasonen & Laasonen (2003) kuvaavat lajin elinympäristön hyvin tavannomaiseksi harvakseltaan tupasvillaa (*Eriophorum vaginatum*) kasvavaksi suonlaidaksi, jollaista Lapissa on paljon. Laji onkin syytä pitää mielessä Lapissa retkeiltäessä, sillä esiintymispaikkoja lienee nyt tunnettua enemmän. Laji on suhteellisen tavanomaisen näköinen, joskin tuoreeltaan sitä leimaa tunnusomainen sinertävyys (Laasonen & Laasonen 2003) — genitaalituntemerkit ovat selvät (ks. Bengtsson 1977, Traugott-Olsen & Schmidt Nielsen 1977).

• *Elachista deriventa*

Laji keksittiin tieteelle uutena vuoden 2005 SPS:n pinnarallin yhteydessä *Ta* Lo-

pelta talletetun yksilön innoittamana (Mutanen ym. 2008) ja kuvattiin kolme vuotta myöhemmin (Kaila ym. 2008). Ulkonäöltään *E. deriventa* muistuttaa vanhoista suomalaisista lajeista lähinnä *E. elegansia*, joksi myös Lopen yksilö pinnarallissa pitkällisen keskustelun jälkeen määritettiin. *E. deriventalla* etusiipien vastakkaiset vaaleat täplät ovat kuitenkin *E. elegansia* viisimmät. Lisäksi *E. deriventan* etusiiven takareunalla on vaalea täplä toisin kuin *E. elegansilla*, jonka etusiiven tyvi on yksivärinen harmaa. Lajit eroavat fenologialtaan, sillä *E. deriventa* miinaa syksyllä ja aloittaa lentonsa jo kesäkuun alkupuolella, kun taas *E. elegans* miinaa vielä keväällä ja lentää pääasiassa vasta heinäkuun puolivälin jälkeen. Edellä esitetyillä tuntomerkeillä potentiaalisten yksilöiden tallettaminen onnistuu, mutta määrityksen varmistamiseksi on paras tutustua Kailan ym. (2008) julkaisuun, missä lajin diagnostiikka on kuvattu yksityiskohtaisesti.

Ensilöydön jälkeen *E. deriventaa* on tavattu useammasta paikasta paitsi Etelä-Hämeestä, mutta myös muualta sisämaasta (*Sa*, *KI*) (Kullberg 2004). Vuonna 2008 A. Karhu ilmoitti lajin Pohjois-Karjalasta. Vuonna 2009 laji löytyi jälleen pinnarallissa *Kb* Joensuun Tuupovaaralta (23 exx.). Löytöpaikka on rehevä lehtipuuvaltainen puronotko, jossa kasvaa runsaasti lajin ravintokasvia metsäkastikkaa (*Calamagrostis arundinacea*) (ks. Kaila ym. 2008). Yksilöt saatiin valvontavalolla yön hämähärimpään aikaan (M. Mutanen & PV, omat havainnot), mutta päivällä usean tunnin haavinta samalla paikalla ei tuottanut kuin pari yksittäistä yksilöä (J. Junnilainen, suull. tieto). Tämän perusteella laji vaikuttaa lähinnä yöaktiiviselta.

Metsäkastikka on tavallinen Pohjois-Karjalan pohjoisosista ja Pohjois-Savosta aina Satakuntaan ulottuvan linjan eteläpuolella, mutta Satakunnan pohjoispuolisella länsirannikolla kasvia ei juuri tavata (Lampinen & Lahti 2010). Tämän perusteella *E. deriventa* saattaa osoittautua huomattavasti nykykäsitystä yleisemmäksi, sillä laji näyttää esiintyvän monenlaisissa metsäkastikkaa kasvavissa paikoissa. Esimerkiksi Keski-Ruotsissa laji on kuvauksen jälkeen todettu usealta paikalta, joista vanhin tunnettu havainto on vuodelta 1961 (Svensson 2009). Itse asiassa varhaisin tunnettu *E. deriventa* -yksilö olisi Svenssonin (2009) mukaan Ola Nybomin *Sa* Imatralta 11.6.1957 tallettama yksilö.

• *Heinemannia laspeyrella*

Laji oli pitkään vain yksittäisten havaintojen varassa, kunnes vuonna 2008 sitä havaittiin runsaana kevätlinnunhernet-

tä (*Lathyrus vernus*) kasvavasta lehdosta Lounais-Suomessa, mikä vahvisti käsitystä lajin ravintokasvista (P. Hirvonen, suull. tieto; ks. Välimäki ym. 2009). Vuonna 2009 lajia havaittiin kahdessa paikassa Itä-Suomessa *KI* Parikkalassa (6 exx.) ja *Kb* Tohmajärvellä (2 exx.), joista ainakin jälkimmäisessä kasvoi myös kevätlinnunhernettä (S. Haapala & H. Kronholm, suull. tieto). Viime vuosien havaintojen perusteella laji esiintyy laajasti koko eteläisessä Suomessa ja sitä kannattaa etsiä puoliavoimista kevätlinnunhernekasvustoista. Parhaiten *H. laspeyrella* on havaittavissa ilta-auringon paisteissa, jolloin yksilöt lentävät aktiivisesti ja naaraatkin ovat tavoitettavissa oletettua ravintokasvia kevyesti haavien — tosin koiraat tulevat myös kohtalaisesti valolle (P. Hirvonen, suull. tieto). Laji lentää alkukesästä (2009: 12.6. ja 15.6.), Lounais-Suomessa lento alkaa normaalina vuotena jo toukokuun puolella.

• *Harpella forcifella*

H. forcifella on harvinainen ja usein yksittäin tavattava laji, jonka esiintyminen Suomessa rajoittuu Ahvenanmaalle ja Saaristomeren saarille (Palm 1989). Vuonna 2009 laji ilmoitettiin *Ab* Nauvosta (1 ex.) ja laji tunnetaan vanhastaan samalta alueelta. Hyönteistietokannan edellinen havainto on 30 vuoden takaa (1978). Lajin harvalukuisuus saattaa osittain olla seurausta puutteellisesta havainnoinnista, sillä useimmat kotimaiset yksilöt on saatu valolla. Palm (1989) korostaa lajin lentävän pääasiallisesti auringon paisteissa iltapäivällä ja illansuussa, minkä seurauksena valolla sitä saadaan lähinnä yksittäin vaikkakin suhteellisen säännöllisesti vaikiintuneilta esiintymispaikoiltaan. *H. forcifellaa* kannattaa etsiä lehtipuuvaltaisista rehevistä ja hoitamattomista metsistä, missä toukkien ravinnoksi kelpavaa lahoavaa ja sienettyä puuainesta on keskimääräistä enemmän (Palm 1989, Tokár ym. 2005). Puulajin suhteen laji ei ole erityisen vaativa, sillä ravinnoksi kelpaavat esimerkiksi leppä (*Alnus*), koivu (*Betula*), pihlaja (*Sorbus*), pähkinäpensas (*Corylus*), tamm (*Quercus*), vaahtera (*Acer*) ja saarni (*Fraxinus*) (Tokár 2005).

• *Coleophora lutipennella*

Tammella (*Quercus robur*) elävä laji, joka löytyi Suomesta ensi kerran vuonna 2000 *N* Inkoon Elisaaresta (Kaitila 2003). Ensivainnin jälkeen laji on hiljalleen levittäytynyt Etelä-Suomen muihin tammikoihin. Vuonna 2009 ainoat yksilöt ilmoitettiin *N* Porvoosta (2 exx.). Laji on hyönteistietokantaan kirjattu vain viidestä ”kymppiruudusta”, mutta todennäköisesti laji löy-

Coleophora lutipennella
— rusopussikoi

tyy nykyään lähes jokaisesta merkittävästä tammikosta Etelä-Suomen rannikko-vyöhykkeellä. Havaintojen vähyys selitynee lajin heikolla tunnettavuudella, sillä ulkoisesti *C. lutipennella* on ainakin kokeuttamattomamman henkilön lähes mahdoton erottaa Suomen tammikoissa vanhastaan tavallisemmasta, myös tammella toukkanä elävästä lähilajista *C. flavipennella*. Ulkoisesti lajit eroavat siipisuomujen rakenteen perusteella, sillä *C. lutipennella* on näistä kahdesta karkeasuomuisempi (JPK, oma havainto). Koirasgenitaaleista lajiti on kuitenkin helppo erottaa. Sacculuksen erilaisen rakenteen lisäksi *C. lutipennella*-koirailta aedeagus on huomattavan pitkä, kun taas *C. flavipennella*lla aedeagus on yli kaksi kertaa lyhyempi (Patzak 1974), mikä näkyy helposti genitaaleja tuoreeltaan ulos puristaessa (Kaitila 2003).

• *Coleophora kuehnella*

Harvinainen pussikolaji, joka esiintyy vain pienellä alueella lounaisimmassa Suomessa. Laji ilmoitettiin vuonna 2009 esiintymisalueensa ydinalueelta *Ab* Naantalissa Teersalosta (1 ex.) ravintokasvinsa tammien (*Quercus robur*) (ks. Svensson 1993) lehdeltä löydetyn kotelon perusteella.

• *Coleophora filaginella*

C. filaginella tunnettiin Suomessa aikaisemmin vain Etelä-Hämeestä (Kullberg 2004, Saarela & Sippola 2006), mutta vuonna 2009 laji löytyi kokonaan uudelta alueelta *N* Porvoosta (1 ex.). Saarela & Sippola (2006) ilmoittivat lajin maalle uutena vuonna 2005 *Ta* Valkeakoskelta ketotuulenlennolta (*Filago arvensis*) kasvatetun yksilön perusteella. Ketotuulenlennon yhtenäisempi esiintymisalue Suomessa kattaa Ahvenanmaalta Etelä-Hämeen pohjoisosan kautta Etelä-Karjalaan kulkevan linjan eteläpuolisen osan maamme, minkä pohjoispuolella laji esiintyy huomattavasti hajanaisemmin (Lampinen & Lahti 2010). Lisäksi tuulenlento vaikuttaa hävinneen monilta entisiltä esiintymispaikoiltaan (Lampinen & Lahti 2010), todennäköisesti luontaisen elinympäristöjen eli ketojen (Hämet-Ahti

Coleophora flavipennella
— tammipussikoi

ym. 1984) umpeenkasvun myötä (ks. Perinne- maisemien hoitotyöryhmä 2000, Pöyry ym. 2004). Tuulenlento tosin esiintyy myös ns. korvaavissa ympäristöissä tien- ja radanvarsilla sekä hiekkakuopilla (Hämet-Ahti ym. 1984). Porvoon *C. filaginella*-populaatio elää nimenomaan hiekkakuopan pohjallemuodostuneessa tuulenlentokasvustossa (P. Hirvonen, suull. tieto). Tämän perusteella Saarelan ja Sippolan (2006) väliillisesti esittämä arvelu pitkän historian omaavien tuulenlentokasvustojen välttämättömyydestä ei sisällään pidä paikkaansa, vaan laji pystyy ainakin toisinaan asuttamaan myös korvaavien elinympäristöjen uudiskasvustot.

• *Chionodes tragicellus*

Lehtikuusilla (*Larix*) elävä laji (Elsner ym. 1999), jonka totettiin elävän Suomessa vuonna 2002 *M.* Tynin *N* Helsingissä lehtikuusien ympäriltä havaitsemien yksilöiden perusteella (Mutanen ym. 2005). Vaikka lehtikuusia on Etelä-Suomessa monin paikoin (Lampinen & Lahti 2010), Mutanen ym. (2005) epäily *C. tragicellus*-jäytäjäkoin suhteellisen laajasta esiintymisestä ei näytä toteutuneen. Pääkaupunkiseudun lisäksi lajia on ilmoitettu vain *Ab* Raaseporin Tammisaaresta, *Ab* Dragsfjärdistä ja vuonna 2009 *Ab* Salosta (1 ex.). Lajin harvinaisuus lienee todellista, sillä *C. tragicellus* on sangen helppo erottaa muista suomalaisista lajeista puhtaana harmaan pohjavärin, etusiiven keskiosan kolmen tai neljän viirumaisen tumman täplän ja suuren kokonsa perusteella (Elsner ym. 1999, Mutanen ym. 2005).

• *Chionodes violaceus*

Vuodelta 2009 lajia ilmoitettiin hyönteistietokantaan vain yhdeltä paikalta *Obb* Rovaniemeltä (1 ex.). Lisäksi laji havaittiin viime vuosien parhaalla esiintymispaikalla Rokuan kansallispuistossa Pohjois-Pohjanmaan eteläosan (*Oba*) ja Kainuun (*Ok*) rajalla (J. Itäemies, suull. tieto). *C. violaceus* on mitä ilmeisimmin harvinaistunut aikalailla huomaamattomasti viimeisen kymmenen vuoden aikana. Vie-

Coleophora kuehnella (suomupussikoi) luonteenomainen toukkasäkki, pituus n. 8 mm.

lä 1990-luvulla laji esiintyi runsaana mm. *Oba* Hailuodon Pöllässä, mutta on sittemmin mitä ilmeisimmin hävinnyt alueelta (M. Mutanen, suull. tieto; ks. Leinonen ym. 2009). Lajin mahdolliseen taantumiseen kiinnitettiin huomiota uhanalaistarkastelun yhteydessä pari vuotta sitten, minkä jälkeen monet mikroharrastajat ovat pitäneet lajia silmällä tai jopa aktiivisesti etsineet sitä vanhoilta tunnetuilta esiintymiltä. Tulokset ovat olleet heikkoja. Edellä mainittujen vuoden 2009 havaintopaikkojen lajilla on todennäköisesti elinvoimaisia populaatioita vain *Li* Utsjoella Tenojoen hietikoilla (E. M. Laasonen, suull. tieto). Tunnettujen esiintymien vähydestä huolimatta lajin levinneisyys kattaa ainakin maamme koko pohjoisen puoliskon, joskin aikaisemmin laji tunnettiin myös etelämpää länsirannikolta (esim. *Oa* Kristiinankaupunki 1983). Lajin esiintymispaikkoja luonnehtivat hiekkapohjalla kasvavat matalat hietikkosammalet, joiden joukosta lajin vielä tuntematon ravintokasvikin löytynee. *C. violaceus* on parhaiten havaittavissa yöllä, jolloin aikuiset lentävät aktiivisesti (M. Mutanen, suull. tieto).

• *Brachmia dimidiella*

Vanhastaan *B. dimidiella* on havaittu salpauselillä. 2000-luvulla lajia on tavattu lähinnä vain *Sa* Imatralta Immolan lentokentältä sekä Pohjois-Karjalasta (Liperi & Kontiolampi), missä säännöllinen havaintohistoria sai jatkoa vuonna 2009, jolloin laji ilmoitettiin jälleen *Kb* Liperistä. *B. dimidiella*-esiintymä on tunnettu 1990-luvulla myös *Oa* Kristiinankaupungin Högmossenillä, mutta esiintymä vaikuttaa taantuneen (Kontikari 2009). Vuonna 2009 laji löytyi uudesta paikasta Etelä-Pohjamaalta *Oa* Isojoen Iso-Rapanevalta. Esiintymä vaikuttaa elinvoimaiselta, sillä 21 yksilöä ilmoitettiin havaitun yhden illan aikana heinäkuun alussa. Lisäksi laji ilmoitettiin uudesta paikasta *N* Pyhtään Kaunissaaresta (1 ex.). Lajin harvinaisuus on tavallaan odottamatonta, sillä esimerkiksi *Kb* Liperissä se esiintyy runsaana suhteellisen tavanomaisella heinik-

koisella, joskin lämpimällä tienpientareella (M. Mutanen & PV, omat havainnot).

• *Phragmataecia castaneae*

Lajista ilmoitettiin kolmanneksi eniten havaintoja kautta aikain (1990: 6 ilmoitusta, 1999: 7, 2009: 5). Kaikki havainnot ilmoitettiin lajin tunnetulta pääesiintymisalueelta suppealta alueelta Varsinais-Suomen rannikolta väliltä Länsi-Turunmaa–Uusikaupunki (Tämän alueen lisäksi lajilla on todettu ilmeiset esiintymät vain *Oa* Jurvassa ja *N* Ruotsinpyhtäällä). Havaintojen lukumäärää ja maantieteellistä sijaintia huomionarvoisempaa sen sijaan on havaittujen yksilöiden runsaus (13 exx.). Näistä yksilöistä 9 ilmoitettiin yhdeltä paikalta *Ab* Taivassalon Leikluodosta, mikä on yksinään enemmän kuin aikaisempina huippuvuosina kaikilta paikoilta yhteensä (1990: 8 exx., 1999: 9 exx.). Tällä perusteella Taivassalon havaintopaikalta löytyi runsain tunnettu *P. castaneae*-populaatio Suomessa.

• *Cochylimorpha alternana*

C. alternana -havainto *Ta* Asikkalasta vuodelta 2009 on maakunnan ensihavainto (ks. Kullberg 2004). Tälle ketokaunokin (*Centaurea scabiosa*) kukkapohjuksissa elävälle lajille (Svensson 2006) tunnetaan vain muutamia elinvoimaisia populaatioita Etelä-Suomessa. Lisäksi lähinnä etelärannikolta on tehty yksittäishavaintoja, jotka ilmeisimmin koskevat lähialueilta me vaeltaneita yksilöitä. Ketokaunokki on elinympäristönsä suhteen vaativa ja tavallisesti sitä tapaa vain korkealaatuisilla kedoilla (Hämet-Ahti ym. 1984), mikä selittää *C. alternanan* pirstoutuneen esiintymiskuvan. Lajin löytyminen vasta nyt Etelä-Hämeestä on sikäli yllättävää, että ketokaunokin yhtenäisempi esiintymisalue Suomessa keskittyy nimenomaan Etelä-Hämeeseen (Lampinen & Lahti 2010). *C. alternana* -havainnot on pääsääntöisesti ilmoitettu lähempää etelä- tai länsirannikkoa, missä ketokaunokin esiintyminen on voimakkaasti pirstoutunut. Mahdollisesti *C. alternana* on ravintokasviaan vaateliaampi eikä siksi menesty erityisen hyvin syväällä sisämaassa sijaitsevilla ketokaunokkikasvustoissa. Vaihtoehtoisesti lajia ei ole aiemmin aktiivisesti etsitty (tai ilmoitettu) sisämaasta, sillä ainakin *Ab* lohjalla (M. Mutanen, suull. tieto) ja Vihdissä (JPK, omat havainnot) laji menestyy erittäin hyvin paahteisella junaratapenkalla.

• *Olindia schumacherana*

O. schumacherana pidettiin vielä 1990-luvulla lähinnä Ahvenanmaan lajina. 2000-luvulla lajia on kuitenkin ilmoitettu

säännöllisesti myös Uudeltamaalta. Vuonna 2009 laji havaittiin *N* Kirkkonummella (1 ex.), missä sitä tavattiin myös kahden edellisenä vuotena. Bo Wikström ja Kari Vaalamo löysivät *O. schumacherana* useammasta paikasta Manner-Suomesta feromonipyydyksillä kymmenisen vuotta sitten, jolloin laji paljastui huomattavasti tunnettua yleisemmäksi (B. Wikström, suull. tieto). Lajin toukka elää monilla kasveilla (Razowski 2002), mutta elinympäristönsä suhteen laji vaikuttaa suhteellisen erikoistuneelta. Parhaiten lajia löytyy kuusivaltaisista metsistä, joiden aluskasvillisuus on erittäin niukkaa — toisinaan lähes yksinomaan käenkaalia (*Oxalis acetosella*) (B. Wikström, suull. tieto). Tällaisissa paikoissa ei tavallisesti perhosia havainnoida, mikä yhdistettynä vaikeaan havaittavuuteen selittää *O. schumacherana* -havaintojen niukkuuden. Laji esiintyy varsin runsaana myös *N* Helsingin Santaaminassa, missä se lentää lehtomaisessa sekametsässä. Lajia on tavattu vuosittain 2008–2010 sekä valo että syöttipyydyksillä yhteensä kymmeniä yksilöitä (A. Kullberg, suull. tieto).

• *Lobesia euphorbiana*

L. euphorbiana ei ole ilmoitettu vuosikausiin, mutta vuonna 2009 yksi havainto raportoitiin *N* Pernajan Tjuvöstä (1 ex.). Laji elää toukkana erällä tyräkeillä (*Euphorbia*) (Razowski 2003), joista Suomessa kysymykseen tulee ainoastaan rantatyräkki (*E. palustris*). Rauhoitettu rantatyräkki (luonnonsuojeluasetus 160/1997) tunnetaan vanhastaan käytännössä vain Helsingin itäpuolelta Suomenlahden kivikkoisilta ja pensaikkoisilta rannoilta (Hämet-Ahti ym. 1984, Lampinen & Lahti 2010). Rantatyräkin jo aiemmin suppea esiintymisalue vaikuttaa edelleen kaventuneen 1980-luvun jälkeen (Lampinen & Lahti 2010). Ravintokasvin lisäksi myös *L. euphorbiana* rauhoitettiin asetuksella vuonna 1989 (492/1989; 4§) ja lajista tuli nopeasti hyvä esimerkki lajikohtaisten rauhoitusten tehosta. Ennen rauhoitusta lajia havainnointiin aktiivisesti harrastajien toimesta (1983–1989: 7 vuotta, 16 havaintoa, vähintään 106 yksilöä, 10 havainnoitsijaa), mutta rauhoitusta seuraavan vuoden jälkeen ”seuranta” tyrehtyi tai vaihtoehtoisesti mahdollisia havaintoja ei juuri ilmoitettu (1990–2006: 16 vuotta, 1 havainto, 1 yksilö, 1 havainnoitsija). Lajin rauhoitus purettiin vuonna 2006 (913/2005) ja ensimmäinen ilmoitus lajista saatiin siis vuodelta 2009. *L. euphorbiana* -havaintojen ilmoittaminen on nyt erityisen tärkeää, koska ravintokasvi vaikuttaa taantuvalla ja lajin nykytila on taannoisen rauhoitusjakson jäl-

jiltä edelleen epäselvä. Lisäksi kysymyksessä on oivallinen tilaisuus osoittaa, että rajoittamaton perhosharrastus tuottaa mielekäästä tietoa, jota voidaan soveltaa muidenkin lajien suojelussa tai suojelutarpeen arvioinnissa.

• *Buckleria paludum*

Vuonna 2009 *B. paludum* ilmoitettiin vain yhdeltä suolta *Oa* Isojoen Iso-Rapanevalta (10 exx.) (ks. tietolaatikko 1 seuraavalla sivulla). Lajin viimeisen kymmenvuoden aikainen kehityskulku herätti huolestumista menneen uhanalaistarkastelun yhteydessä. Lajia on vanhastaan tavattu monin paikoin Varsinais-Suomessa, Uudellamaalla, Kymenlaaksossa sekä Etelä-Pohjanmaalla, mutta tilanne vaikuttaa muuttuneen. Kuten monia muitakaan suolajeja (ks. Välimäki ym. 2010), *P. paludum* -havaintoja ei nykyisellään ole juuri Etelä-Pohjanmaan ulkopuolelta ilmoitettu. Laji elää toukkana pyöreälehtikihokilla (*Drosera rotundifolia*) (Gielis 1996). Kihokit ovat lähinnä rämeiden mätäs- ja välikköpinnoilla eläviä kasveja (Hämet-Ahti ym. 1984). Luonnontilaisten soiden väheneminen varmasti osaltaan selittää *B. paludum*in taantumista etenkin Etelä-Suomessa. Luonnontilaisia rämeitä on Etelä-Suomessa jäljellä noin 822 000 hehtaaria ja Pohjois-Suomessa 1,09 miljoonaa hehtaaria, kun vastaavat luvut vielä 1950-luvulla olivat 2,89 ja 1,59 miljoonaa hehtaaria (Kaakinen ym. 2008). Vastaavasti monet viimeisimmät kihokkihavainnot etenkin lounaisaariostosta ovat peräisin 1950-luvulta (Lampinen & Lahti 2010), ajalta ennen laajamittaisia soiden kuivatuksia. *B. paludum* vaikuttaa siis taantuneen hyvin voimakkaasti ja siksi lajin havainnointi ja havaintojen ilmoittaminen on jatkossa erityisen tärkeää lajin todellisen aseman arvioimiseksi.

• *Loxostege ephippialis*

Vuosikausiin ensimmäinen *L. ephippialis* -populaatio löytyi *Le* Enontekiön Tuelljehuhputilta vuonna 2008, mutta kovan tuulen seurauksena lajin runsautta ja siten populaation elinvoimaisuutta ei pystytty luotettavasti arvioimaan (K. Männistö, suull. tieto; ks. Välimäki ym. 2009). Ilmeisesti laji löytyi alueelta jo vuotta tai paria aikaisemmin, mutta tietoa ei ole julkaistu emmekä ole kyenneet sitä varmistamaan. Joka tapauksessa vuonna 2009 lajia havainnointiin edellisvuotta aktiivisemmin ja havaintoja kertyi yksinään Tuelljehuhputilta 8 yksilöstä 9.–20.7. väliseltä ajalta. Lisäksi laji havaittiin läheisellä Kuonjarvarrilla (13.7.: 1 ex.) sekä kokonaan uudelta paikalta Toskalharjilta (13.7.: 1 ex.). Vaikuttaa siltä, että lajilla on menossa varsin

MATTI ANITILA

PERKKA MAALINEN

TIETOLAATIKKO 1.

Isojoen Iso-Rapanevalla elää mielenkiintoista pikkuperhoslajistoa

Iso-Rapaneva on suhteellisen luonnon-tilainen varsinkin eteläosaltaan, joka sekkin on aikoinaan ympäriinsä ojitettu, mutta ojat ovat lähes umpeutuneet. Nevaa uhkaa turvetuotanto, mutta aikataulusta ei ole selvyyttä.

Suon keskellä oleva puustoinen "saari" jakaa nevan kahteen osaan. Iso-Rapanevan pohjoispuoli on karua keidasrämettä, jonka perhoslajistoa ei juuri ole selvitetty. Nevan eteläosan keskellä on pieni silmäkeneva, jonka ympärillä on sara-/lyhtykorsinevaa ja reunoissa varsinkin pohjoisosassa ja itäosassa paahteisia variksenmarjaa kasvavia mättäitä. Variksenmarjaa kasvavasta osasta on löytynyt mm. toistaiseksi kuvaamaton pussikoilaji (*Coleophora* sp.). Koilliskulman metsänreunassa on kanervarahkarämettä, josta haaviin on jäänyt *Coleophora pyrrhulipennella*-toukkia. Nevan ete-

löpään reuna vaikuttaa perhoslajiston kannalta mielenkiintoisimmalta. Aluetta kuvaavat kosteat pitkänomaiset painanteet ja näitä ympäröivät kuivemmat kanervavoittoiset kermit, joilta on löytynyt sekä *Buckleria paludum* että *Brachmia dimidiella*. Kihokkeja ei kermeissä näyttäisi kasvavan poikkeuksellisen runsaasti, mutta toisaalta pieninä kasveina niiden huomaaminen muun kasvillisuuden seasta on vaikeaa. *B. paludum* vaikuttaa herkkältä lämpötilan suhteen (lentää vain lämpimimpinä iltoina). Lento alkaa n. 22:00 ja loppuu välittömästi, kun ilta alkaa huomattavasti viiletä. *B. dimidiella*-yksilöitä voi havainnoida jo ennen varsinaista lentoa (21:30 >) em. kermejä pöyhimällä.

Vuonna 2010, jolloin oli paljon lämpöisiä iltoja, *B. paludum* löytyi usealta uudelta nevalta. Yksilöt löytyivät aina samantyyppisiltä nevan pintaa korkeammilta kermeiltä, joihin auringon viimeiset säteet tavallisesti osuvat. Myös *B. dimidiella* tuntuisi esiintyvän nykykäsitystä laajemmin — oletettavasti lähes jokaisella luonnontilaisella nevalta Kristiinankaupunki–Isojoki–Merikarvia-akselilla.

Timo Rinta-Paavola

hyvä jakso ja sitä kannattaa pitää silmällä laajemminkin etenkin astetta kosteamilla tunturikankailla ja tihkuvesivaikutteisilla tunturiniityillä puurajan yläpuolella. *L. ephippialis* esiintyy Tuelljehuputilla rinnakkain *B. improban* kanssa (Väli-

mäki ym. 2009). *B. improba* ei tehnyt poikkeusta havaintojen runsastumisen suhteen, vaan yksilöitä havaittiin 2009 ennätysmäisen runsaasti ja huomattavasti edellisvuotta enemmän (15 vs 95 exx.), joskin ainakin osin tämä selittyy kasvaneella ha-

vainointiaktiivisuudella. *B. improba* rauhoidettiin vuoden 2009 päätteeksi (Luonnonsuojeluasetus 160/1997), minkä voidaan pessimistisesti ennakoida havaintomäärin notkaidusta jatkossa.

Mahdollisesti kotiutumuassa olevat lajit

• *Dichrorampha cinerascens*

Laji tavattiin jälleen etelärannikolta, tällä kertaa N Pernajasta (1 ex.). Vaikka laji on tavattu sopivista elinympäristöistä etelärannikolta ja Kaakkois-Suomesta, selvää populaatiohavaintoa ei Suomesta ole saatu. Lähimmät varmat esiintymät ovat Virossa, missä laji esiintyy hyvin paikoittaisesti, mutta useimmiten runsaana (J. Kullberg, suull. tieto). Laji suosii äärimmäisen paahteisia hiekkaympäristöjä ja on säännönmukaisesti havaittavissa oikeilta paikoilta, kuten tavallisesti muutkin *Dichrorampha*-suvun lajit. Siksi on mahdollista ja jopa todennäköistä, että lähes vuosittaisista havainnoista huolimatta, maas-

samme tavatut yksilöt ovat poikkeuksetta muualta vaeltaneita.

• *Anania verbascalis* / *Anania* sp. nr. *verbascalis*

A. verbascalis tavattiin vuonna 2009 vasta toista kertaa vuoden 2004 ensihavainnon (ks. Mutanen ym. 2008) jälkeen Suomesta Ab Dragsfjärdin Öröstä (1 ex.), N Helsingin Santahaminasta (1 ex.) ja Ka Virolahdelta (1 ex.). Laji on kotiutunut Etelä-Ruotsiin 2000-luvulla ja on sen jälkeen laajentanut levinneisyydsaluettaan (N. Ryrholm, suull. tieto). Mahdollisesti laji on kotiutumassa lähitulevaisuudessa myös Suomeen, joskin vuonna 2009 tavatut yksilöt ajoittuivat vuoden parhaan vaellustilanteen yhteydessä elo–syykuun vaihteessa (ks. Välimäki ym. 2010) ja edustivat todennäköisimmin vaeltanutta kantaa. Joka tapauksessa laji kannattaa pitää jatkossa silmällä lajin ravintokasvia ukontulikukkaa (*Verbascum thapsus*) (Hannemann 1964, Palm

1986) kasvavilla paikoilla etenkin Lounais-Suomessa, mutta myös laajemmin etelärannikolla. Laji on esiintymispaikoiltaan usein runsas ja lajin havaitsee helposti myös päivisin niiden lähtiessä herkästi lentoon pienimmästäkin häiriöstä (JPK, oma havainto). *A. verbascalis* -koisan kohdalla tulee muistaa yleislevinneydel-tään itäisempi vielä kuvaamaton hieman tummempi ja suttuisemman oloinen *Anania* sp. nr. *verbascalis*. Toisin kuin lähilajinsa, *Anania* sp. nr. *verbascalis* on esiintynyt Suomessa selvästi itäpainotteisesti. Vuonna 2009 laji tavattiin kuitenkin myös lännessä Ab Kemiönsaarella (1 ex.). Lajista on toki yksittäisiä havaintoja Lounais-Suomesta, jopa Ahvenanmaalta, aiemminkin, mutta kovin tavallisia pääkaupunkiseudun länsipuoliset havainnot eivät ole. Lajin ravintokasvi on tuntematon ja epäilyksettä jokin muu kuin tulikukka (*Verbascum*), mikä osaltaan selittää havaintojen yksittäisluonnetta.

Suomeen kotiutuneet lajit

• *Phyllonorycter trifoliellus*

Laji löytyi maalle uutena vuonna 2008 *Ka* Virolahdelta ja myöhemmin samana vuonna *N* Hangosta talletetusta valorysämaterialista (Saarela 2009). Jürivete (2008) ennusti lajin löytymisen jo vuotta aikaisemmin ja epäili lajin puuttumisen johtuvan suomalaisten haluttomuudesta tutkia riittävän tarkasti valorysillä kerättyjä *Phyllonorycter*-yksilöitä, mikä ainakin osittain näyttää pitävän paikkansa. Suomen ensimmäiset yksilöt ”kaivoi esiin” Esko Saarela ja nyt saman työn teki Ilkka Kontunieni. Vuonna 2009 myös hän määritteli kolme *P. trifoliellus* -yksilöä, tällä kertaa *N* Pernajan Strömslandista ja Tjuvöistä. Näiden havaintojen perusteella on varsin todennäköistä, että laji elää paikallisena ja jo nykyisellään laajasti Suomen eteläisellä rannikkoalueella. Samalla näytti varmistuvan Saarelan (2009) esittämä arvelu lajin kaksipolvisuudesta. Samoin kuin vuotta aiemmin, vuoden 2009 ensimmäiset yksilöt havaittiin kesäkuun alkupuolella (31.5.–11.6.) ja jälkimmäisin yksilö selvästi myöhemmin elokuussa (23.–28.8.).

• *Cameraria ohridella*

T. Mutanen ilmoitti tästä historiallisesti katsoen odottamattomasta uudistulokkaasta (ks. Kaitila 2008a) jälleen havaintoja *N* Hangosta (44 exx.) vuodelta 2009. Laji on vakiintunut alueelle, mutta Kaitilan (2008b) kuvaamia massaesiintymisestä johtuvia puustovaurioita ei Hangossa ainakaan kahtena edellisenä vuotena ole ollut havaittavissa (P. Hirvonen, T. Mutanen & PV, omat havainnot). Vuonna 2009 tarkastin viisi erillistä hevoskastanjaryhmää (*Aesculus hippocastanum*) Hangon keskustan alueella, joista kolmesta laji oli suhteellisen vaihtomasti havaittavissa, joskin yksi osoitautui selvästi runsaimmaksi esiintymispaikaksi (PV, omat havainnot). Näennäisesti ”puhtaat” puuryhmät koostuivat vanhoista paksurunkoisemmista puista, kun taas *C. ohridellan* asuttamat puut olivat nuorempia ja tavallaan ”pensasmaisempia”, sillä lähes maantasalle ulottuvaa oksistoa oli runsaasti verrattuna asumattomiin puihin. Osaltaan alaoksien puute isommissa puissa varmasti vääristää tätä näkemystä, mutta toisaalta lajin suuret ja ruskeat läiskämiinat olisivat uskoakseni ainakin runsain määrin esiintyessään olleet havaittavissa myös ylempää oksistosta. Asutuissa puuryhmissä toukat eivät välttämät-

tä jakautuneet tasaisesti puiden eikä oksien kesken. Parhaiten toukkia löytyi aurinkoisella paikalla kasvavien puiden aurinkoiselta puolelta, mutta mieluummin kärkilehdistä sisäänpäin sijaitsevilta suojaisemmilta lehdistä. Parhaimmillaankaan miinoja ei ollut kolmea enempää yksittäisissä lehdistä. Elokuun toinen viikko vaikuttivat hyvältä ajalta kerätä lajia, sillä toukat olivat tällöin aivan täysikasvuisia ja osin jo koteloituneet (myös yksittäisiä kuoriutuneita koteloita löytyi) ja siksi lähes kaikki kerätyt yksilöt kehittyivät suoraan aikuiseksi (T. Mutanen & PV, omat havainnot). Edellisenä vuotena heinäkuun puolivälin jälkeen kerätyistä toukista vain pieni osa kehittyi aikuiseksi saman kesän aikana ja koteloiden talvehduttaminen osoitautui vaikeaksi (P. Hirvonen & PV, omat havainnot; ks. myös Välimäki ym. 2009).

• *Scrobipalpa proclivella*

Vuonna 2009 *S. proclivella* ilmoitettiin vuoden tauon jälkeen ensihavaintopaikaltaan *N* Helsingin Harakasta (1 ex.) eikä lajin kotimaisuudesta ole epäilystä. Laji ilmoitettiin maalle uutena vuodelta 2006 (Laasonen & Laasonen 2008), minkä jälkeen sitä on havaittu vuosittain ensin aikuisena ja myöhemmin myös toukkana (Välimäki ym. 2009). Lajin toukat elävät tavanomaisilla kasveilla, kuten pujolla (*Artemisia vulgaris*) ja pietaryrtillä (*Tanacetum vulgare*) — joskin vain kuivilla ja matalakasvuisilla paikoilla (Elsner ym. 1999). Ravintokasvien perusteella esiintymispaikkoja lienee huomattavasti nykyisin tunnettua enemmän. Ilmoitettujen havaintopaikkojen vähyys selittyy edelleen lajin heikolla tunnettavuudella, sillä *S. proclivella* on käytännössä mahdoton varmuudella erottaa *S. artemisiellasta* tai *Scrobipalpula psilellasta* genitaalitutomerkkejä tarkastelematta ja ainakin rysämateriaalissa laji hukkuu helposti *Bryotropha*-massaan (Laasonen & Laasonen 2008).

• *Dichomeris rasilella*

Kysymyksessä on Baltiassa runsastumassa oleva laji, jonka asema Suomessa on ollut epäselvä. *D. rasilella* havaittiin ensikertaa vuonna 2005 (Kaitila 2008b) ja uudelleen vuonna 2008 (Välimäki ym. 2009). Kummassakin yhteydessä laji tulkittiin vaeltajaksi, mutta tilanne ei välttämättä ole näin yksiselitteinen. Vuonna 2009 laji havaittiin *Ka* Virolahdella (1 ex.), tällä kertaa selvien vaellustilanteiden ulkopuolella (3.–10.8.). Vaellustilanteen puuttumisen lisäksi vuoden 2009 havainto on sikäli merkittävä, että kysymyksessä oli jo kolmas *D. rasilella* -havainto hyvin pieneltä alueelta, mikä itsessään viittaa paikal-

lispopulaation mahdollisuuteen. Ainakaan ravintokasvin esiintyminen ei ole lajin paikallispopulaatioiden syntymisen esteenä, sillä vuonna 2008 J. Junnilainen kasvatti lajia Kaakkois-Virolta pujolta (*Artemisia vulgaris*) (Kaitila 2008b), joiden lisäksi myös eräät muut *Artemisia*- (Elsner ym. 1999) ja *Centaurea*-lajit (Piskunov 1981) voivat tulla kysymykseen. Laji voi esiintyä Itä-Suomessa jo nykyään laajemminkin, sillä vuonna 2010 paljastui yksittäishavainto *Sa* Imatralta talletetusta valorysämaterialista vuodelta 2006 (M. Mutanen, T. Klemetti & PV, oma havainto).

• *Acleris cristana*

Viimeistään nyt on selvää, että *A. cristana* voidaan perustellusti pitää kotimaisena lajina. Laji ilmoitettiin maalle uutena vuonna 2006 (Mutanen 2008a). Pari vuotta myöhemmin lajin kotimaisuudesta saatiin lisätodisteita keväisten talvehtineiden yksilöiden muodossa (Välimäki ym. 2009). Vuonna 2009 *A. cristana* havaittiin toisena vuotena peräkkäin keväällä (1 ex.) *Al* Lemlandissa, joskin tälläkin kertaa heti huhtikuun lopun kohtalaisen lounaisvirtauksen jälkeen (1.5.) (ks. Välimäki ym. 2010). Lisäksi laji tavattiin vuonna 2009 ensi kertaa Manner-Suomesta *Ab* Korppoosta (1 ex.) (R. Teriäho, suull. tieto). Kuten vuonna 2008 *A. cristana* havaittiin Ahvenanmaalla samanaikaisesti kuin vuoden ensimmäiset vaeltaneet *P. xylostellat* (ks. Välimäki ym. 2009). Juuri lounaisvirtausten olettaisi olevan *A. cristanan* kannalta otollisimpia, koska laji esiintyy laajasti Etelä-Ruotsissa Itä-Götlantiin saakka (Gustafsson 2008a). Meren ylittämisen aikaisin keväällä on kuitenkin epätoiminnäköistä. Lisäksi kaikki Ahvenanmaan *A. cristana* -havainnot ovat lähes samalta paikalta, mikä edelleen tukee käsitystä lajin kotimaisuudesta.

• *Oxyptilus tristis*

O. tristis paljastui määrittelyselvyyksien seurauksena lajin ensihavaintoa myöhemmin, kun J. Kullberg tutustui tarkemmin *Ab* Dragsfjärdin Öröstä vuonna 2007 tallettamansa sulkaperhosyksilön identiteettiin (Mutanen 2008b). Samassa yhteydessä todettiin, että todennäköisimminkin kaikki Suomesta aiemmin talletetut *O. distans*-yksilöt edustavat lajia *O. tristis*. Määrittelyksen varmistuttua lajia *O. tristis* arvioitiin välittömästi kotimaiseksi, sillä yksilöitä oli havaittu säännöllisesti Lounais-Suomessa. Vuoden 2009 havainto mukaan lukien, laji on havaittu nyt neljänä vuotena peräkkäin Lounais-Suomen rannikkoalueella. Vuoden 2009 havainto ilmoitettiin *Ab* Dragsfjärdin Öröstä (1 ex.) paikalta, missä lajin esiintyminen Suomessa to-

dettiin. Tosin vuoden 2009 yksilö (26.8.–9.9.) osui ajankohdaltaan vuoden parhaimpaan vaellustilanteeseen (ks. Välimäki ym. 2010), eikä samanaikaisesti havaitun muun perhoslajiston perusteella edusta todennäköisesti kotimaista kantaa (J. Kullberg, suull. tieto). Havaintojen yksittäisluonteeseen seurauksena lajin todellisen aseman arviointi on edelleen epävarmalla pohjalta Suomessa. Kuitenkin lajista on havaittu joko vuonna 2008 tai 2009 parittelevat yksilöt *N* Kirkkonummen Porkkalasta (J. Junnilainen, suull. tieto), mikä tukee käsitystä lajin kotimaisuudesta.

• *Evergestis limbata*

E. limbata on ekspanstiivinen Etelä-Skandinaviassa (ks. Palm 1986, Gustafsson 2008b). Edellisessä tiedonantoartikkelissa lajin arvioitiin mahdollisesti kotiutuneen Lounais-Suomeen ja ennakoitiin mahdollista runsastumista (Välimäki ym. 2009). Vuoden 2009 havainto *Ab* Länsi-Turunmaan Nauvosta tukee tätä käsitystä, sillä havaintopaikka sijaitsee keskellä lajin oletettua esiintymisaluetta eikä havaintoajankohda (19.7.) sovi merkittäviin vaellustilanteisiin. Korostamme kuitenkin, että heinäkuussa Suomeen saapui yksittäisiä vaelta- jia vaellustilanteiden puuttumisesta huolimatta (Välimäki ym. 2010) eikä *E. limbata* asemasta ole edelleenkaan täyttä varmuutta havaintojen vähyyden seurauksena.

Runsastuneet ja yleistyneet lajit

• *Argyresthia spinosella*

A. spinosella on aiemmin tunnettu Suomessa Uudeltamaalta, Varsinais-Suomesta ja Ahvenanmaalta (Kullberg 2004). Vuonna 2009 laji löytyi *St* Loimaalta (1 ex.). Kuten *S. plagicolella*, *A. spinosella* elää toukkana oratuomella (*Prunus spinosa*) (Emmet 1988, Svensson 1993) ja luumulla (*P. domestica*), mutta mahdollisesti myös muilla ruusukasveihin (Rosaceae) kuuluvilla pensailla (JPK, oma havainto). *A. spinosella* on ilmoitettu vain muutamasta ruudusta. Todennäköisesti laji on kuitenkin tunnettua tavallisempi, mutta ylenkatsottu, koska sitä ei esimerkiksi puutarhojen luumupuilta liene systemaattisesti edes etsitty.

• *Ypsolopha chazariella*

Lajin ensimmäinen kotimainen populaatio löytyi *N* Helsingistä 1995, jolloin arveltiin lajin kotiutuneen Pohjois-Euroop-

paan ravintokasvinsa tatarivaahteran (*Acer tataricum*) istutusten myötä (Nupponen & Nupponen 1996). Tämän jälkeen laji on löytynyt useasta paikasta pääkaupunkiseudulta ja 2000-luvulla myös *Ta* Tampereen ympäristöstä — alueilta, missä tatarivaahteraa esiintyy istutettuna laajimmin (Lampinen & Lahti 2010). Vuonna 2009 laji ilmoitettiin pääkaupunkiseudun (*N* Espoo Tuomarila ja Kirkkojärvi) lisäksi *Ab* Salosta (20 exx.). Luultavasti *Y. chazariella* on leviämishistoriastaan huolimatta pystynyt asuttamaan uusia alueita Suomessa myös omatoimisesti ja ilmeisen tehokkaasti, sillä esimerkiksi Salon ympäristössä tatarivaahtera on Lampisen ja Lahden (2010) mukaan kirjattu vain yhdestä ”kymppiruudusta”. Laji saattaa nykyisellään löytyä suurin piirtein kaikista paikoista, missä tatarivaahteraa on kohtuullinen määrä. Kouvolan seudulta *Y. chazariella* ei ole vielä ilmoitettu, vaikka siellä sijaitsee pääkaupunkiseudun ja Tampereen ympäristön jälkeen Suomen merkittävin tatarivaahteratihentymä (ks. Lampinen & Lahti 2010).

• *Lyonetia prunifoliella*

Laji oli etelärannikolta pitkään kateissa vuosien 1977–1987 viileämmän jakson jälkeen, jolloin 1970-luvun vakinaisen esiintymisen jakso katkesi (JPK, omat havainnot). Vuoden 2005 jälkeen laji on runsastunut nopeasti uudelleen etelärannikolla etenkin pääkaupunkiseudulla (Välimäki ym. 2009). Myös *Ka* Virolahdella laji on runsastunut uudelleen vuodesta 2005 alkaen (JPK, omat havainnot). Laji esiintyykin nykyisellään koko etelärannikon matkalla, kuten vuoden 2009 havainnot *N* Vantaalta (1 ex.), *N* Espoosta (1 ex.), *N* Pernajasta (2 exx.) ja *N* Porvoosta (1 ex.) viittaavat. Huomionarvoisinta vuoden 2009 havainnoissa on lajin levittäytyminen myös sisämaahan. Ilmeinen *Lyonetia prunifoliellan* paikallispopulaatio löytyi *Ta* Asikkalasta (3 exx.).

• *Coleophora nutantella*

C. nutantella on ilmoitettu 2000-luvulla käytännössä joka vuosi uudelta paikalta, joita edustaa vuoden 2009 havainto *Ab* Salosta (3 exx.). Populaation löytyminen rantaviivan ulkopuolelta viittaa lajin leviämiseen kohti pohjoista etenkin esiintymisalueen länsiosassa. Itse asiassa, *C. nutantella* esiintyy nykyään Salossa jo useammassa nuokkukohokikasvustossa (PV, omat havainnot). Kovin laajalle levinnyttä *C. nutantellasta* ei kuitenkaan tule, koska lajin ainoan ravintokasvin nuokkukohokin (*Silene nutans*) (Svensson 1993) levinneisyys on suhteellisen rajallinen. Nuok-

kukohokkia kasvaa lännessä Satakunnan eteläosiin saakka, Hämeessä Tampereelle, mutta idässä lajin yhtenäisen esiintymisalue rajautuu vieläkin etelämmäs — Etelä-Karjalan pohjoisosaan (Lampinen & Lahti 2010). Lisäksi nuokkukohokki vaikuttaa kasviatlastietojen (Lampinen & Lahti 2010) perusteella taantuneen viimeisten vuosikymmenten aikana.

C. nutantella levisi ensihavainnon (1997) (Junnilainen ym. 2001) jälkeen noin kymmenessä vuodessa koko etelärannikolle (Mutanen ym. 2008) ja on nykyisin huomattavasti tavallisempi kuin nuokkukohohilla samanlaisilla paikoilla elävä samansukuinen *C. hackmani* (ks. Svensson 1993). *C. hackmania* on aikaisemmin ilmoitettu monin paikoin Ahvenenmaalta, Varsinais-Suomesta, Uudellamaalta ja myös Etelä-Karjalasta Virolahdella — koko *C. nutantellan* nykyiseltä esiintymisalueelta. 2000-luvulla *C. hackmani* -havaintoja on ilmoitettu vain neljästä paikasta (*Ab* Dragsfjärd, *Al* Kökar, *N* Hanko, *N* Porvoo), mutta paikoitellen laji on edelleen itselleen tyypillisen runsaslukuinen (esim. Porvoo 2006: 50 toukkaa). Myös Virolahdella laji edelleen esiintyy, vaikka kanta oli pitkään alamaissa 2000-luvun alkuvuosina (JPK, omat havainnot). Aivan viime vuosina *C. hackmani* on kuitenkin uudelleen runsastunut Virolahdella (JPK, omat havainnot). Laji ei kuitenkaan ole onnistunut asuttamaan uusia elinympäristöjä samalla tavalla kuin *C. nutantella* ja vuodelta 2009 ei ilmoitettu yhtään *C. hackmani* -havaintoa.

• *Coleophora pyrrhulipennella*

C. pyrrhulipennellaa ilmoitettiin vuodelta 2009 ylivoimaisesti enemmän kuin koskaan aikaisemmin (163 exx, joista toukkia 160 exx.). Erytyisesti Etelä-Pohjanmaan harrastaja kunnostautuivat tämän lajin havainnoinnissa, mutta havaintoja kertyi kaiken kaikkiaan maantieteellisesti laajalta alueelta (*Ka*: 14 exx., *Kb*: 2 exx., *Oa*: 110 exx., *Sa*: 12 exx., *Ta*: 15 exx.). Laji arvioitiin vaarantuneeksi 2000-luvun taitteessa pienentyneen populaatiokoon perusteella (Rassi ym. 2001). Arvio populaatiokoon epäedullisesta kehityksestä oli aikoinaan perusteltua, sillä monet Varsinais-Suomen ja Uudenmaan havainnoista ovat huomattavan vanhoja.

Onko *C. pyrrhulipennella* todella runsastunut viime vuosina? Aikuisia yksilöitä tapaa edelleen suhteellisen harvoin, mutta toukkana laji on paremmin löydettävissä. Lajin elinympäristövaatimukset ovat tuskin muuttuneet aikaisemmasta, mutta uskoaksemme laji on opittu havainnoimaan toukkana tehokkaammin ja ennakkoluu-

lottomammin eriluonteisista paikoista. Esimerkiksi *Oba* Oulun seudulla toukkia löytää haavimalla toukokuussa lajin ravintokasvia kanervaa (*Calluna vulgaris*) (Svensson 1993) hyvin tavannomaisista puoliavoimista kangasmetsistä (M. Mutanen, suull. tieto). Harrastuskäytäntöjen muutoksesta kertoo toukkahavaintojen huomattavan suuri osuus nykyhavainnossa. Tämän perusteella lajin runsastuminen on todennäköisesti osin näennäistä. Havaintojen runsastumisen taustalla saattaa kuitenkin olla myös lajin aseman todellista muutosta. Vielä 1990 *C. pyrrhulipennella* -toukkia ei juuri löytynyt haavimallakaan (JPK, J. Junnilainen & J. Tabell, omat havainnot). Esimerkiksi Virolahdelta ei 1990-luvulla löytynyt haavimalla yhtään *C. pyrrhulipennella* -toukkaa, mutta sen sijaan *C. juncicolella* -toukkia löytyi samoista kanervikoista jopa paremmin kuin vuonna 2009 (JPK, omat havainnot). Oli kysymys sitten havainnointitapojen muutoksesta tai todellisesta runsastumisesta, todennäköisesti *C. pyrrhulipennella* paljastuu lähitulevaisuudessa vielä nykyistäkin laajemmalle levinneeksi ja suhteellisen tavalliseksi kanervikkojen lajiksi.

• *Heterogenea asella*

Lajin todettiin olevan kotiutunut Suomeen vuoteen 2005 mennessä, jolloin tämän levinneisyydeltään kaakkoispainotteisen lajin länsiraja arvioitiin ulottuvan *N* Inkooseen (Mutanen ym. 2008). Vuonna 2009 *H. asella* ilmoitettiin jälleen jo tavan mukaan Itä-Uudellamaalta [*N* Porvoo (2 exx), *N* Pernaja (1 ex.)] sekä poikkeuksellisen lännessä kahdelta paikalta *Ab* Kemiönsaaresta [Fallkil (1 ex.) ja Ekhamn (1 ex.)]. *H. asella* on ilmeisesti edelleen leviämässä, sillä jo vuonna 2008 laji havaittiin *N* Hangossa. Leviäminen on tapahtunut rannikkoa myöden, sillä sisämaahavainnot käytännössä puuttuvat edelleen.

Laji tulee ilmeisen heikosti valolle, mutta sitä voidaan mahdollisesti havainnoida tuloksekkaasti myös toukkana, joskaan kokemuksia toukkien etsimisestä Suomessa ei ole. *H. asella* -toukat elävät ainakin tammella (*Quercus robur*), koi-vulla (*Betula*), pökyillä (*Fagus*) ja mahdollisesti metsälehmuksella (*Tilia cordata*) ja haavalla (*Populus tremula*) (Heckford ym. 2010). Täysikasvuiset toukat toiseksi viimeisessä ja viimeisessä toukka-vaiheessa eivät juuri eroa ruokailutavoiltaan monesta muusta lajista, mutta pikkutoukkien syöntijäljet ovat luonteenomaisia (Heckford ym. 2010). Pikkutoukat naker-tavat pieniä (1 mm × 2 mm) suorakaiteen muotoisia syöntijälkiä lehden alapinnalle jättäen lehden päällysketon ehjeksi (tou-

kan kasvaessa päällyskettoon voi tulla reikiä). Tyypillisesti syöntijäljet ovat muuttaman nakerruksen ryppäissä (4–5) selvästi lehden reunan sisäpuolella ja näitä nakerrusryppäitä voi olla kymmenkunta eri puolilla yksittäistä lehteä. Päällysketto jää syöntijäljen kohdalta vaalean vihreäksi tai vihertävään valkeaksi eikä muutu ruskeaksi kuten monen muun lajin toukan jäljiltä. Lehden päällypuolelta katsottuna pienen *H. asella* -toukan syöntijäljet muistuttavat lehden alapinnalla olevia *Coleophora*-toukan koverteita. *H. asellan* kohdalla pitää muistaa, että toukka muistuttaa vain etäisesti tyypillistä perhostoukkaa, sillä rintajalat puuttuvat kokonaan ja vatsajalatkun ovat heikosti kehittyneet (Heckford ym. 2010). Heckfordin ym. (2010) mukaan on mahdollista, että laji elää samoissa yksittäisissä puissa vuodesta toiseen — jäämme odottamaan kotimaisia toukkahavaintoja.

• *Eucosma conterminana*

Laji tavattiin ensi kerran Suomesta tieltävästi vuonna 1992 (Kaila & Kerppola 1993) ja 2000-luvulla laji on ollut ekspansiivinen (Mutanen ym. 2008). Lajin leviäminen vaikuttaa pysähtyneen vuoden 2005 jälkeen, mutta samalla Mutanen ym. (2008a) esittämä arvio lajin paikkallisuudesta Etelä-Pohjanmaalla on saanut lisävahvistusta. *E. conterminana* ilmoitettiin jälleen Etelä-Pohjanmaalta *Oa* Vaasasta (1 ex.), missä lajin vuosittainen havaintohistoria kattaa nyt vuodet 2005–2009, vuosi 2007 pois-lukien. Vuoden 2009 havainto (17.7.) ei myöskään sovi merkittäviin vaellustilan-teisiin. Nykyisellään lajin esiintyminen kattaa suhteellisen kapean rannikkokais-taleen etelärannikolla *Ka* Virolahdella ja länsirannikolla *Oa* Vaasaan.

• *Amblyptilia acanthadactyla*

Vuonna 2009 lajin levinneisyydestä saatiin lisävalaistusta, sillä yksilöitä löytyi *Ab* Dragsfjärdin (4 exx.) lisäksi sekä *Ab* Kemiönsaaresta (2 exx.) että *N* Helsingistä (1 ex.). *A. acanthadactyla* ilmoitettiin maalle uutena vuoden 2008 havainnon perusteella *Al* Lemlannista, mutta myöhemmin yksilöitä löytyi jo aiemmin talletetuista aineistoista (esim. *Ab* Dragsfjärd Örö; 5.–20.5.2001) (Mutanen 2009). Laji on ollut voimakkaan ekspansiivinen Ruotsissa vuodesta 2004 lähtien (N. Ryrholm, suull. tieto) ja siksi sen kotiutumista osattiin odottaa, mutta tästä huolimatta ensimmäiset yksilöt sekoitettiin todennäköisesti Suomessa tavallisempaan lähilajiin *A. punctidactyla*. Pikatuntomerkinä *A. acanthadactyla* on pienempi, tasavärisempi ja erityisesti punertavampi kuin *A. punctidac-*

tyla (Mutanen 2009). Vaikka laji on esiintynyt maassamme vähintään 2000-luvun alkuvuosista alkaen, kysymyksessä lienee uudistulokas (Mutanen 2009), jonka ekspansiorintaman etulinjaa vuoden 2009 uudet esiintymisaluehavainnot edustavat. Osa Suomen havaintopaikoista viittaa kasvilisuuden perusteella lajin suosivan meillä Tanskan tapaan toukkaravintonaan kanervakasveja (*Calluna*, *Erica*) (ks. Buhl ym. 1983), minkä perusteella lajin leviämisen voi ennustaa edelleen jatkuvan. Toisaalta esimerkiksi Dragsfjärdin Örössä, missä *A. acanthadactyla* esiintyy säännöllisesti, laji tulee pyydyksiin lähinnä lehtomaisista metsistä eikä suinkaan parhailta kanervikkopaikoilta (J. Kullberg, omat havainnot).

• *Porritia galactodactyla*

Lajin ensimmäiset paikallispopulaatiot löytyivät Suomesta vuosina 2006 ja 2007 *N* Helsingin lähiympäristöstä (Mutanen 2008c). Vuonna 2009 *P. galactodactyla* löytyi aiempaa lännempää *Ab* Salosta (3 toukkaa) toukokuun lopulla (30.5.). Aiempien suomalaisten havaintojen tapaan (ks. Mutanen 2008b) toukat löytyivät seittitakiaiselta (*Arctium tomentosum*) (T. Mutanen, suull. tieto). Löytöpaikka on länteen avautuvan rinteeseen yläosassa sijaitsevan lehtipuusekametsän puolivarjoisilla laiteilla, mikä vastaa Virolaisten esiintymispaikkojen kuvausta lämpimistä, tuulensuojaisista ja puolivarjoisista kohdista (U. Jürivete, suull. tieto). Salon esiintymispaikka rajoittuu laajaan avoimeen joutomaa-alueeseen, mutta toukkia ei ole löytynyt puustottomalta alueelta, vaikka seittitakiaista on siellä runsaasti. Samalta paikalta toukkia löytyi enemmän vuonna 2010 toukokuun lopulta kesäkuun ensi kolmanneksen loppuun (T. Mutanen & PV, omat havainnot). Toukat kehittyvät luonnossa eri rytmisä. Toukokuun lopulla osa toukista oli lähes täysikasvuisia, mutta toistuvilla käyntieillä toukkia löytyi aina jonkin verran lisää, vaikka osa toukista ehti syöntijälkien perusteella käyntien välillä myös koteloon. Toukan on sanottu koteloituvan usein syömänsä lehden alapinnalle lehtiruodin viereen (Mutanen 2008c), mutta vuoden 2010 havainnot eivät pääsääntöisesti tue tätä käsitystä. Useasta runsaasti syöntijälkiä sisältäneestä lehdestä vain yhdestä löytyi lajin kotelo ja sekin lehtiruodin alaosasta selvästi lehtilavan alapuolelta. Toukat sen sijaan viihtyivät syöntikertojen välissä lehtiruodin vieressä.

• *Emmelina monodactyla*

E. monodactyla on 2000-luvun kestomene-
styjä (Mutanen ym. 2008) eikä vuosi 2009
tehnyt poikkeusta (yhteensä 16 exx.).

Laji havaittiin jälleen Etelä-Pohjanmaalla Oa Kristiinankaupungissa (1 ex.), mutta ensimmäistä kertaa keväällä talvehtimisen jälkeen, mikä vahvistaa käsitystä lajin esiintymisestä alueella paikallisena. Merkittävämpi muutos vuoden 2005 jälkeen on tapahtunut silloisen levinneisyysalueen itäosassa. Laji on vakiintunut koko etelärannikolle ja jatkanut leviämistään sisämaahan uusiin maakuntiin, mistä kertovat vuoden 2009 havainnot Ta Kärkölästä (1 ex.) ja Kb Liperistä (1 ex.). Laji voi yleistyä sisämaassa edelleen, mutta pohjoisuuntainen leviäminen ei juuri ole mahdollista, koska ravintokohteiden eli pelto-kierron (*Convolvulus arvensis*) ja karhunköynnöksen (*Calystegia sepium*) (Gielis 1996) yhteinäinen esiintyminen rajoittuu suurinpiirtein Etelä-Pohjanmaa–Pohjois-Karjala-linjalle (Lampinen & Lahti 2010).

• *Catoptria verella*

Lajin leviäminen kohti pohjoista Itä-Suomen sisämaassa ei osoita hidastumisen merkkejä. Vuoteen 2005 mennessä *C. verella* oli leviittänyt koko eteläiselle rannikkovyöhykkeelle (Mutanen ym. 2008), minkä jälkeen leviäminen jatkui ennustetusti sisämaahan. Vuonna 2009 *C. verella* ilmoitettiin ensimmäistä kertaa Laatokan-Karjalasta Kl Parikkalasta (2 exx.). Tosin jo kahta vuotta aikaisemmin (2007) laji oli havaittu samalla alueella maakunnalle uutena Kb Tohmajärvellä (5 exx.).

Vakiopaikoilla havaitut huomionarvoiset lajit

• *Cauchas breviantennella*

C. breviantennella on kansainvälisesti mitattuna epäilemättä yksi Suomen merkittävimmistä perhoslajeista, sillä laji tunnetaan Euroopassa Suomen lisäksi vain Pohjois-Ruotsista ja euroopanpuoleisen Venäjän pohjoisosasta (van Nieuwerkerken 2004). Lisäksi laji on esiintymisalueellaan hyvin paikoittainen, sillä sekä Ruotsissa että Suomessa kuin Kuolan niemimaallakin tunnetaan vain yksi esiintymispaikka kussakin (Bengtsson ym. 2008). Suomessa laji esiintyy pienellä alueella Le Enontekiön Saanan etelärinteellä koivuvyöhykkeen yläosassa, mistä vuodelta 2009 ilmoitetut neljä yksilöäkin (2.7.: 2 exx., 12.7.: 2 exx.) tavattiin (K. Männistö, suull. tieto). Todennäköisemmin lajin yksilöitä tapaa aktiivilennossa aurinkoisina ja tyyninä iltapäivinä heinäkuun alkukolmanneksella. Laji on luokiteltu kriittisesti uhanalaiseksi (Rassi ym. 2001) ja erityisesti suojeltavaksi. Lisäk-

si lajin elinympäristö Saanalla on suojeltu ympäristöviranomaisen rajauspäätöksellä. *C. breviantennella* näyttää Saanalla esiintyvän lähes yksinomaan vyörysoirakoilla, missä kasvillisuus on suhteellisen vakiintumatonta. Käsitys elinympäristöstä on syntynyt aikuisten perhosten havaintopaikkojen mukaan, sillä lajin ravintokasvia ei tunneta. Bengtsson ym. (2008) mukaan lajin elinympäristö Ruotsissa on kasvistoltaan Suomen esiintymää monipuolisempaa, joskin hekin toteavat lajia tavatun karummalta paikalta Kuolanniemi-maalta. Ravintokasviksi Bengtsson ym. (2008) arvelivat isokynsimöä (*Draba daurica*), mutta eivät esittäneet perusteluja arvelulleen. Kynsimöt saattavat tulla kysymykseen, sillä pohjoismaisista samansukuisista lähilajeista *C. rufifrontella* (ei tunneta Suomesta) ja *C. rufimitrella* elävät myös ristikkukaisilla (Bengtsson ym. 2008) eikä ainakaan Suomen esiintymispaikalla kynsimöiden (*Draba* spp.) lisäksi juuri muita ristikkukaisia kasvia (PV, oma havainto). Toki *C. breviantennellan* esiintymispaikalla Saanan etelärinteessä on paikoitellen pienialaisia, mutta runsaita tunturipitkäläkokasvustoja (*Arabis alpina*), mutta tietääksemme perhoshavainnot eivät keskity näiden läheisyyteen, vaan lähinnä kuivemmille paikoille. Toisaalta lähilajeista *C. fibulella* elää nurmitädykkeellä (*Veronica chamaedrys*) (Bengtsson ym. 2008) ja lähinnä meitä Latviassa esiintyvä *C. leucocerella* (ks. van Nieuwerkerken 2004) mätästädykkeellä (*Veronica prostrata*) (Gros & Zeller-Lukashort 2009). Siten *C. breviantennellan* ravintokasviedokkain voi sopia Saanalla myös varputädyke (*V. fruticans*), orvontädyke (*V. serpyllifolia*) sekä aivan erityisesti tunturitädyke (*V. alpina*). Ravintokasvin selvittäminen helpottaisi lajin etsimistä myös muista paikoista ja mahdollistaisi elinympäristörajausten tarkistamisen nykyistä täsmällisemmäksi.

• *Elachista vonschantzi*

Kirjallisuuskooste lajin historiasta ja elintavoista esitettiin edellisessä tiedonanto-koosteessa (ks. Välimäki ym. 2009). Samassa yhteydessä kerrottiin lajin havainnoimisesta, mikä ehkä osaltaan vaikutti ilmoitettujen yksilöiden määrään. *E. vonschantzi* -yksilöitä ilmoitettiin yhdeltä illalta Oba Hailuodon Potinlahden vakiopaikalta peräti 103 yksilöä, mikä on ylivoimaisesti enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Lajin naaraita on aikaisempina vuosina saatu ilmeisesti yksinomaan varhain aamulla, jolloin haaviminen on tavallisesti vaikeaa kasteen vuoksi (Välimäki ym. 2009). Vuonna 2009 naaraita havaittiin myös iltalennon yhteydessä, joskin huomattavasti koiraita

vähemmän (P. Hirvonen, suull. tieto). Naaraat eivät ainakaan nähtävästi lentäneet, vaan todennäköisesti istuivat suhteellisen alhaalla kasvillisuuden seassa ja niiden tavoittaminen onnistui haavimalla ”syvältä” aivan maanpintaa myöden.

• *Coleophora boreella*

Laji ilmoitettiin vuonna 2009 vain parhaalta tunnetulta esiintymältään Oba Hailuodon Pöllästä. Pöllän lisäksi *C. boreella* tunnetaan Om Siikajoen Tauvosta (Itämies 1999) ja muutamalta paikalta Etelä-Karjalasta Etelä-Pohjanmaalle ulottuvalla rannikkoalueella (yksittäishavainto Obb Tornioista). Pöllässä lajin ravintokasviksi on varmistunut nyylähaarikko (*Sagina nodosa*) (Itämies ym. 2002). Nyylähaarikko on Pöllässä runsastunut ja levinnyt viime vuosien aikana lampaiden laidunnuksen vaikutuksesta (Leinonen ym. 2009). Kuten Leinonen ym. (2009) esittivät, *C. boreella* on runsastunut ravintokasvinsa runsastumisen myötä ja vuonna 2009 ilmoitettiin havaitun 60 yksilöä, kun aikaisempina ennätysvuotena 2000 ilmoitettiin vain 19 yksilöä. Toki *C. boreellaa* on 2000-luvun taitteessa havaittu ilmoitettua enemmän, mutta kaikesta huolimatta lajin runsastuminen on ilmeistä kyseisellä paikalla. Toukkia löytyi nyylähaarikoiden läheisyydestä kymmenittäin suhteellisen vaivattomasti syyskuun alkupäivinä (PV, oma havainto).

• *Scythris productella*

T. Mutanen ja J. Junnilainen löysivät tällä hetkellä Suomen runsaimman tunnetun *S. productella* -populaation Kemistä vuonna 2008 (Välimäki ym. 2009). Esiintymä voidaan kuitenkin jo nyt listata ”vakiopaikkojen” joukkoon, koska todennäköisesti laji on esiintynyt paikalla jo pitkään. Lähialueelta talletettiin yksittäinen *S. productella* -yksilö jo vuosia ennen varsinaisen populaation löytymistä (E. M. Laasonen, suull. tieto). Populaation löytymistä seuraavina päivinä yksilöitä havaittiin satoja usean eri havainnoitsijan toimesta. Vuonna 2009 lajin runsas esiintyminen ei osoittanut taantumisen merkkejä ja nopealla käynnillä kesäkuun loppupuolella ilmoitettiin havaitun 40 yksilöä. Yksilömäärä on huomattava, koska käytännössä yksilöt piilottelevat kaiken aikaa kasvillisuuden seassa, mistä niitä tavoittaa vain kenttähaavinnalla. Vuorokauden ajalla ei juuri näyttäisi olevan vaikutusta lajin havaittavuuteen (PV, oma havainto).

• *Sopronia humerella*

Laji tunnetaan Suomessa muutamalta paikalta, joista vuoden 2009 havaintopaik-

Sophronia humerella
— paahdeväkäskei

ka *Kb* Liperin Kuoringan ratapihalla on yksi säännöllisemmin seuratuista havaintohistorian kattaessa koko 2000-luvun alkupuolen. *S. humerellan* toukan on raportoitu elävän monilla kotimaisilla kasveilla [ahopukinjauri (*Pimpinella saxifraga*), siankärsämö (*Achillea millefolium*), ketomaruna (*Artemisia campestris*), jäkkärät (*Gnaphalium*), olkikukat (*Helichrysum*), kangasajuruoho (*Thymus serpyllum*)] (Eisner ym. 1999), jotka jäkkäriä ja olkikukkia lukuun ottamatta tulevat esiintymiskuvansa puolesta kysymykseen lajin ravintokasveina Suomessa. Suomessa laji on kasvatettu vain kangasajuruoholta ja siksi yhdistetty voimakkaasti kangasajuruohon (Kaitila & Piirainen 2003). Vuoden 2009 tarkassa havaintopaikassa, missä lajia lensi runsaasti, ei ollut kangasajuruohoa lainkaan, vaan hallitsevina kasveina olivat niittyhumala (*Prunella vulgaris*) ja siankärsämö (P. Hirvonen, suull. tieto). Myös vuonna 2010 laji lensi poikkeuksellisen runsaana juuri siankärsämöä kasvavassa kohdassa samalla ratapihalla (M. Mutanen, suull. tieto). Näiden havaintojen perusteella lajia ei voida pitää yksinomaan kangasajuruohon sidonnaisena Suomessakaan, vaan todennäköisimmin kysymyksessä on lähinnä elinympäristön muiden ominaisuuksien suhteen

erikoistunut laji (paahteiset ja runsaasti paljasta mineraalimaata käsittävät avoimet hiekkapohjaiset kentät).

• *Tebenna bjerkanndrella*

Lajin pääesiintymisalue Suomessa sijaitsee aivan itärajan tuntumassa *Kl* Parikkalan ja *Sa* Lappeenrannan välisellä alueella. Vuonna 1996 laji löytyi yllättäen *Oa* Isokyrön Tervajoelta (Kontiokari 1997). Isokyrön populaation tarkastettiin vuonna 2009 ja sen todettiin olevan edelleen elinvoimainen (Kontiokari 2009), sillä kyseisellä paikalla havaittiin 4 yksilöä heinäkuun puolivälin aikoihin. Laji on helpompi tavoittaa toukana kuin aikuisena, sillä toukka tekee helposti havaittavan vaalean seittisuojuksen ravintokasvinsa huopaohdakkeen (*Cirsium helenioides*) lehden yläpinnalle (ks. Kerppola ym. 1985). Seittisuojuus voi tosin olla myös lehden alapinnalla, jolloin lehden reunojen kaareutumisen alaspäin paljastaa toukan yläpuoleltakin (PV, oma havainto). [Kontiokarin (2009) julkaisussa lajista käytettiin virheellisesti nimeä hirvenjuurituikekoi, vaikka kyseinen suomenkielinen nimi viittaa lähilajiin *Tebenna pretiosana* — toimitus pahoittelee virhettään]

• *Stenoptilia islandica*

S. islandica on eurooppalaisesti pohjois-painoitteinen laji ja se puuttuu kokonaan keskisen Euroopan maista (Gielis 2004). Suomessa lajia on tavattu vain Enontekiön Lapista (Kullberg 2004) ja täälläkin laji elää vain muutamalla paikalla Kilpisjärven suurtuntureilla (*Saana* ja *Malla*). Vuonna 2009 kyseistä sulkasta ilmoitettiin 3 yksilöä lajin vakiopaikoilta. Lajia tavataan lähinnä yksittäin, mikä saattaa olla seurauksena lajin biologian heikosta tuntemises-

ta. *S. islandica* elää toukana rikoilla (*Saxifraga* spp.) (Gustafsson 2003). Kilpisjärvelä *S. islandica* -yksilöitä tapaa toisaalta kosteapohjaisilla ja rehevillä niittymäisillä kohdilla sekä lähes kasvittomilla sorakoilla tai rakkakivikoissa (PV, omat havainnot). Esiintymät ovat pieniä, mutta muuttaman aarin alalta voi yksilöitä tavoittaa kohtuullisella vaivalla etenkin alkuyöstä, jolloin yksilöt ovat aktiivisimmillaan (Huom! lähtevät suhteellisen herkästi lentoon häirittyinä päivälläkin). Esiintymispaikkojen pienialaisuus, mutta rakenteellinen monimuotoisuus saattaa vihjata, että laji käyttää vain suhteellisen pientä ravintokasvijoukkoa eikä eläisi suinkaan kaikilla rikoilla. Yhteinen nimittäjä *S. islandica* -esiintymillä *Saana*lla ja *Malla*lla on nuokkurikon (*Saxifraga cernua*) kohtalainen runsaus. Erityisesti rakkakivikko-esiintymällä *Saanan* koillisrinteellä sulkasia löytää juuri nuokkurikkojen läheisyydestä (PV, omat havainnot), mutta kyseisen kasvilajin merkitys perhosen ravintokasvina on tässä vaiheessa vielä epäselvää.

Tunturisulkasella (*Stenoptilia islandica*) on Suomessa pienialaisia esiintymiä ainostaan *Saana*lla ja *Malla*lla.

Muita tunnetuilta esiintymispaikoilta vuonna 2009 tavattuja harvinaisia lajeja:

- *Klimeschia transversella*
Ab Vihti (1 ex.)
- *Bucculatrix argentsignella*
Sa Imatra Immola (? exx.)
- *Bucculatrix artemisiella*
N Hanko (1 ex.)
- *Agonopterix hypericella*
Ta Heinola (1 ex.), Ta Asikkala (1 ex.)
- *Ethmia terminella*
Ab Kemiönsaari Kråkvik (18 exx.),
Ab Dragsfjärd (2 exx.)
- *Coleophora svenssoni*
Li Utsjoki Rassioja (1 ex.)
- *Coleophora amellivora*
Kb Liperi Ahonkylä (1 ex.)
- *Stagmatophora anonymella*
Sa Imatra Immola (? exx.)
- *Monochroa palustrella*
St Pori Tahkoluoto (? exx.),
Ab Dragsfjärd (2 exx.)
- *Athrips amoenellus*
Ta Heinola (150 exx.)
- *Sophronia gelidella*
Le Enontekiö Saana (2 exx.)
- *Argyroploce aquilonana*
Le Enontekiö Saana (31 exx.),
Le Enontekiö Malla (5 exx.),
Le Enontekiö Kilpisjärvi (9 exx.)
- *Argyroploce noricana*
Le Enontekiö Kilpisjärvi (5 exx.),
Le Enontekiö Kuonjarvarri (2 exx.)
- *Pelochrista infidana*
N Hanko (44 exx.)
- *Eucosma guentheri*
Li Utsjoki Rassioja (1 ex.)
- *Oidaematophorus rogenhoferi*
Obb Tornio (3 exx.)
- *Aphomia zelleri*
Ab Dragsfjärd Öro (2 exx.) [todellinen lukumäärä ≈ 20 exx. (J. Kullberg, omat havainnot)]
- *Pempeliella dilutella*
Ab Dragsfjärd Öro (3 exx.) [todellinen lukumäärä > 1000 exx. (J. Kullberg, omat havainnot)]
- *Pempeliella ornata*
Ab Dragsfjärd Öro (1 ex.) [todellinen lukumäärä > 1000 exx. (J. Kullberg, omat havainnot)]
- *Catoptria fulgidella*
N Hanko (3 exx.)
- *Pyrausta cingulata*
Kb Liperi Kuorinka (7 exx.), Kb Liperi Käsämä (5 exx.), Kb Liperi (8 exx.),
Kb Liperi Ahonkylä (60 exx.)
- *Pyrausta sanguinalis*
N Hanko (1 ex.), Ab Dragsfjärd Öro (>100 exx.)

Mompha subbistrigella -toukkien etsimisestä ja kasvattamisesta (Lepidoptera, Momphidae)

Juhani Itämies

Kirjoittajan osoite — Authors address:

Kaitoväylä 25 as. 6, FI-90570 Oulu, e-mail: jaitamies@luukku.com

Microlepidoptera of Europe -kirjasarjassa ilmestyi vuonna 2003 mainio kuutta pientä tai pienehköä perhosheimoa, Momphidae mukaan lukien, käsittelevä osa (Koster & Sinev 2003). Opus on mielestäni erityinen, koska lajien biologia on kuvattu mahdollisuuksien mukaan poikkeuksellisen hyvin. Kirja antaa erinomaisia vihjeitä lajien toukkien etsimiseen ja kasvattamiseen. *Mompha subbistrigella* -lajin kohdalla tilanne toteutui omalta kohdaltani kesällä 2009. Etelä-Suomen valorysäaineistoista laji oli minulle tuttu. Tunnetusti kestorysistä ei juuri levitykseen kelpavaa mikromateriaalia saa ja omat tallennetut yksilöt edustivatkin tyypillisiä pitkän koentavälin kiusallisen ”muhjoutuneita” näytteitä. Sain varhain keväällä aikuisen *M. subbistrigellan* St Eurajoen Olkiluodosta (680:320) käsittääkseni Satakunnalle uutena lajina (ks. Kullberg 2004) — siis yllämainittua teosta lukemaan ja painamaan tarkasti mieleen toukkien hakuohjeita.

Heinäkuun lopulla, kun lajin yhdeksi ravintokasviksi ilmoitetun mäkihorsman (*Epilobium montanum*), alimmat siemenkodat olivat avautumassa, painuin kirjan ohjeiden mukaisesti etsimään käyristyneitä siemenestöjä ja niissä näkyvää ulostenyhtyä ja sisäänmenoreikää. Monenlaisia käpertyneitä kotia löytyi, mutta kovin selvää jälkeä toukasta ei ollut yksiselitteisesti tunnistettavissa. Melko pian huomasi kuitenkin paljon helpomman tavan. Keltaisen toukan peräpää vilkkui nimittäin usein kodan tyvipuolella — ulkona kodasta kuin liikennevalo (kuva 1). Tämän perusteella toukkia oli mukava ”bongata”. Aina välillä löytyi jopa toukkia, jotka olivat juuri vaihtamassa kotaa ja siten kokonaan näkösällä (kuva 2).

Ensimmäiset kymmenkunta toukkaa keräsin aurinkoisena iltapäivänä. Kokeilin toukkien etsimistä muutaman päivän kulluttua uudelleen, mutta pilvisessä ja aikalailla aiempaa viileäm-

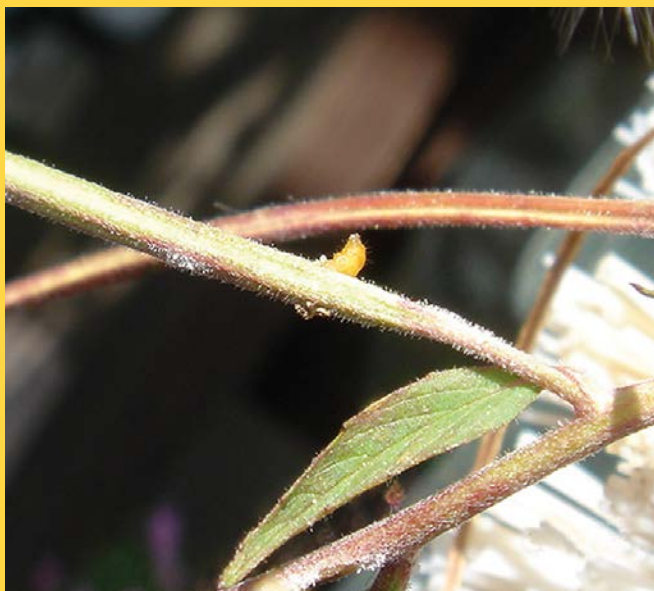
Mompha subbistrigella — ojatupsukoi

REIJO SILOHITO

mässä säässä aamupäivällä muutaman sadan metrin etäisyydellä ensimmäisestä keruupaikasta. Tilanne oli muuttumaton eli keltaiset toukan peräpää tai kokonaan kodan kyljessä näkyvillä olevat toukat oli helppo huomata. Huomautettakoon, että melko samannäköinen *M. sturnipennella* elää toukkana maitohorsman (*E. angustifolium*) varren yläosaan tekemässä äkämässä (omat havainnot, Koster & Sinev 2003). *M. subbistrigellan* ja *M. sturnipennellan* aikuisten erottamisesta ja biologiasta on saatavilla hyviä lisävihjeitä (Nupponen & Nupponen 2001).

Kuten yleensäkin saman kesän aikana kuoriutuvat lajit, *M. subbistrigella* oli helppo kasvatettava. Laitoin osan toukista ilmastoituun salaattirasiaan, jossa oli rypistettyä käsipyhettä ja nippu siemenestöjä — tulos oli hyvä. Toinen kasvatus oli ämpärisä, johon istutin keruupaikalta muutamia mäkihorsmia ja nippu irtolatvustoja. Tässä kasvatuksessa tulos oli jopa odottamatoman hyvä, sillä ämpäristä kuoriutui paljon enemmän yksilöitä kuin mitä olin sinne toukkana siirtänyt. Myönnettäköön, että keräsin lähinnä vääntyneitä siemenkotia käsittäneitä latvustoja, mikä osaltaan selittää reippaasti odotukset ylittäneen kasvatus-tuloksen. Ämpärikasvatusta koteloiden tallentamiseksi purkaessani huomasin, että ontot kasvin varret olivat hyvin suosittuja koteloitumispaikkoja. Koteloituminen näytti tosin onnistuvan kaikenlaisten karikkeiden alle ja kylkeen ja jopa paperin taitoksiin, joista jälkimmäisimmästä paikasta kotelot oli luonnollisesti helpoin kaivaa talteen.

Tiivistäen, jos haluaa kasvattaa kokoelmakelpoisia *M. subbistrigella*-yksilöitä tai kartoittaa lajin esiintymistä, niin siitä vaan heinäkuun loppupuolella mäkihorsman alimpien siemenkotien avautumisen aikaan kedoille ja joutomaille keltaisia toukkia tiirailemaan. ■

KUVA 1. Mäkihorsman siemenkodasta pilkistävä toukan keltainen takapää paljastaa näkyvästi *Mompha subbistrigella*-esiintymän.

FIG. 1 The yellow abdomen of *Mompha subbistrigella* larva reveals the presence of the species in the seedcases of *Epilobium montanum*.

KUVA 2. Toisinaan toukka on kokonaisuudessaan näkyvissä.

FIG. 2. Occasionally, the whole larva is visible.

JUHANI ITÄMIES

Perhoskausi 2009 loppui kuin seinään

Panu Välimäki

Lennon keskimääräistä aikaisempi loppuminen ja yksilömäärien voimakas pieneneminen koski syksyllä 2009 erityisesti aikuistalvehtijoita. Kuvassa syöttinarun viiniä imemässä keltapiilöyökkönen (*Conistra rubiginea*).

Vuonna 2008 huomio kiinnittyi kauden alkun, sillä keskimääräistä useamman lajin kohdalla havaittiin tavallista aikaisempi kauden aloitus (Välimäki ym. 2009). Vuonna 2009 kevät alkoi keskimääräiseen aikaan (Ilmatieteen laitos 2010). Myös perhosten kauden aloitus oli hyvin lähellä keskimääräistä, mutta sellainen tuntuma jäi, että kausi päättyi odottamattoman aikaisin ja nopeasti. Tavallisesti perhoskausi jatkuu selvästi marraskuulle etenkin Etelä-Suomessa, mutta näin ei tapahtunut vuonna 2009. Useiden tavallisesti vielä marraskuussa tavattavien perhosten lentokausi tuntui päättyvän keskimääräistä kylmempään lokakuuhun (ks. Ilmatieteen laitos 2010) joko kuun alussa tai viimeistään kuun puolivälin aikoihin. Tietokantaan ilmoitetut havainnot osin tukevat tätä käsitystä, mutta ristiriitaisuksiakin löytyy.

Taulukossa 2 on esitetty 33 satunnaisesti valitun loppusyksyllä tavallisen lajin myöhäisimmät havaintopäivämäärät ja lokakuun alusta kauden loppuun havaitut yksilömäärät vuosilta 2007–2009. Myöhäisimpien havaintojen mediaani ei tarkastelujaksolla näytä nyt tarkasteltavassa lajijoukossa juuri vaihtelevan. Tämä tarkoittaa, että kes-

kimääräinen lennon lopetusajankohta si-joittuu myöhäisyyksyn lajeille vuodesta toiseen hieman 20.10. molemmiin puolin. Erittäisesti nuoruusvaiheissa talvensa viettävien lajien kohdalla vuosien välinen vaihtelu on mitätöntä (2007: 20.10., 2008: 22.10., 2009: 21.10.), mutta aikuistalvehtijoiden osalta tilanne vaikuttaa erilaiselta. Syksyllä syntyneen tuntuman mukaisesti vuonna 2009 lajien määrä saattoi todellakin laskea aikaisempia vuosia varhaisemmassa vaiheessa, sillä keskimääräinen aikuisena talvehtiva laji vetäytyi talvehtimaan kolmisen viikkoa aiemmin (3.10.) kuin vuosina 2007 (19.–23.10.) ja 2008 (25.10.). Mahdollisesti aikuistalvehtijat reagoivat muissa kehityksasteissa talvehtivia lajeja voimakkaammin epäedullisiin sääjaksoihin syksyllä ja siirtyvät peruuttamattomasti talvehtimispaikoihinsa jo lyhyen kylmän jaksen koittaessa. Tämä olisi ymmärrettävää, sillä useat aikuistalvehtijat lisääntyvät vasta seuraavana keväänä, jolloin yksittäisillä loppusyksyn kelvollisilla keleillä ei juuri ole vaikutusta niiden lisääntymismenestykseen. Syksyllä lisääntyvien lajien tilanne on erilainen, koska jokainen menetetty aktiivisuusjakso heijastuu niiden tuottamien jälkeläisten määrään ja siksi epäedullisten jaksoiden yli sin-

Lähteet

- Bengtsson, B.Å. 1977: Two new species of Microlepidoptera from northern Sweden (Lepidoptera: Elachistidae, Scythrididae). — *Entomologica Scandinavica* 8: 55–58.
- Bengtsson, B.Å., Johansson, R. & Palmqvist, G. 2008: Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Fjärilar: Käkmalar–säckspinnare. Lepidoptera: Micropterigidae – Psychidae. — *ArtDatabanken, SLU, Uppsala*. 646 s. <http://www.faunaeur.org>
- Buhl, O., Karsholt, O., Larsen, K., Schmidt Nielsen E., Pallesen, G., Palm, E. & Schnack, K. 1983: Fund af småsommerfugle fra Danmark i 1981 (Lepidoptera). — *Entomologiske Meddelelser* 50: 11–20.
- Buszko, J. 2004: Fauna Europaea: Gracillariidae. — *Teoksessa*: Karsholt, O. & Nieuwenkerk, E.J. van (toim.) (2004) Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.2. Päivitetty 3.6.2010 [viitattu 30.8.2010]. <http://www.faunaeur.org>
- Elsner, G., Huemer, P. & Tokar, Z. 1999: Die Palpenmotten (Lepidoptera, Gelechiidae) Mitteleuropas. Bratislava. 208 s.
- Emmet, A.M., Watkinson, I. A. & Wilson, M. R. 1985: Gracillariidae. — *Teoksessa*: Heath, J. & Emmet, A. M. (toim.) (1985) The Moths and Butterflies of Great Britain and Ireland, volume 2, Cossidae – Heliodinidae, s. 244–362. Harley Books, Colchester.
- Emmet, A.M. 1988: A field guide to the smaller British Lepidoptera. — The British Entomological and Natural History Society, London.
- Fibiger, M. & Kristensen N. P. 1974: The Sesiidae (Lepidoptera) of Fennoscandia and Denmark. — *Fauna Entomologica Scandinavica* 2: 1–91.
- Gielis, C. 1996: Pterophoridae. — *Teoksessa*: Huemer, P., Karsholt, O. & Lyneborg, L. (toim.) Microlepidoptera of Europe 1: 1–222.
- Gielis, C. 2004: Fauna Europaea: Adelidae. — *Teoksessa*: Karsholt, O. & Nieuwenkerk, E.J. van (toim.) (2004) Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.2. Päivitetty 3.6.2010 [viitattu 26.7.2010]. <http://www.faunaeur.org>
- Gros, P. & Zeller-Lukashort, H. C. 2009: Salzburger Entomologische Arbeitsgemeinschaft, Newsletter 3/2009 [www-dokumentti]. Päivitetty 9.10.2009 [viitattu 22.10.2010]. http://www.biologiezentrum.at/pdf_frei_remote/Newsletter_HdN_3_2009_0001.pdf
- Gustafsson, B. 2003: Svenska fjärilar – *Stenoptilia islandicus* [www-dokumentti]. Päivitetty 11.8.2003 [viitattu 27.7.2010]. http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/sstenoptilia_islandicus.html
- Gustafsson, B. 2008a: Svenska fjärilar – *Acleris cristana* [www-dokumentti]. Päivitetty 7.5.2008 [viitattu 28.8.2010]. http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/acleris_cristana.html
- Gustafsson, B. 2008b: Svenska fjärilar – *Evergestia limbata* [www-dokumentti]. Päivitetty 21.7.2008 [viitattu 28.5.2009]. http://www2.nrm.se/en/svenska_fjarilar/evergestia_limbata.html
- Hannemann, H.-J. 1964: Die Tierwelt Deutschlands und der angrenzenden Meerestelle. 50. Teil. Kleinschmetterlinge oder Microlepidoptera II. Die Wickler (s.l.) (Cochylidae und Carposinidae), Die Zünslerartigen (Pyraloidea). Jena.
- Heliölä, J., Kuussaari, M. & Niininen, I. 2010: Maatalousympäristön päiväperhosseurannan vuoden 2009 tulokset. — *Baptria* 35: 18–23.
- Heckford, R.J., Henwood, B.P. & Beavan, S.D. 2010: Notes on the early stages of the triangle *Heterogenea asella* (D. & S., 1775) (Lep.: Limacodidae). — *Entomologist's Records and Journal of Variation* 122: 97–111.
- Hämälähti, U.-J., Suominen, J., Ulvinen, T., Uotila, P. & Vuokko, S. 1984: Retkelykasvio — Suomen luononsuojelutuki Oy, Helsinki. 544 s.
- Ilmatieteen laitos 2010: Vuoden 2009 sää. Päivitetty 28.6.2010 [viitattu 20.8.2010]. http://www.fmi.fi/saa/havainto_95.html#2
- Itämiä, J. 1999: Selvitys *Salicormia*-lajien etsinnästä Sijakojen Taivossa kesällä 1999. — *Julkaisematonta raportti perhostensuojelutoimikunnalle* 22.10.1999.
- Itämiä, J., Mutanen, M. & Wikström, B. 2002: The ecology and biology of *Coleophora boreella* Benander, 1939 (Lepidoptera: Coleophoridae). — *Entomologica Fennica* 13: 113–115.
- Ivinskis, P. 2004: Lepidoptera of Lithuania, Annotated catalogue. — *Institute of ecology of Vilnius University, Vilnius*. 379 s.
- Junnilainen, J., Kullberg, J. & Kaitila, J.-P. 2001: *Coleophora nutantella* Mühlh. & Frey, 1857. — *Artikkelissa*: Mutanen, M., Kullberg, J., Nupponen, K., Kaitila, J., Junnilainen, J., Wickström, B. & Mutanen, T. (2001) Huomionarvoiset pikkuperhoshavainnot 1997–1998. — *Baptria* 26: 99–120.
- Jürvite, U. 2008: "Phyllot" talteen valorysistä – *Phyllonorycter trifoliellus* tavoitteena. — *Baptria* 33: 32.
- Kaakinen, E., Kokko, A., Aapala, K., Kalpio, S., Eurola, S., Haapalehto, T., Heikkilä, R., Hotanen, J.-P., Kondelin, H., Nousiainen, H., Ruuhijärvi, R., Salminen, P., Tuominen, S., Vasander, H. & Virtanen, K. 2008. Suot. — *Teoksessa*: Raunio, A., Schulman, A. & Kontula, T. (toim.): Suomen luontotyypin uhanalaisuus – Osa 2: Luontotyypin kuvaukset. Suomen ympäristö 8/2008, 572 s.
- Kaila, L. & Kerppola, S. 1993: Mikroperhostiedonannot 1992. — *Baptria* 18: 103–113.
- Kaila, L., Mutanen, M., Saarela, E., Siloaho, R., Sippola, L. & Tabell, J. 2008: *Elachista diverenta* sp.n., a new species from southern Finland. — *Entomologica Fennica* 19: 184–192.
- Kaitila, J.-P. 2003: *Coleophora lutipennella* (Zeller, 1838). — *Artikkelissa*: Mutanen, M., Itämiä, J., Junnilainen, J., Kaitila, J., Kullberg, J., Mutanen, T. & Välimäki, P. (2003) Huomionarvoiset pikkuperhoshavainnot 2000. — *Baptria* 28: 5–16.
- Kaitila, J.-P. 2008a: *Cameraria ohridella* Deschka & Dimic 1986. — *Artikkelissa*: Mutanen, M., Mutanen T., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Laasonen, E. M. & Nupponen, K. (2008) Pikkuperhoshavainnot 2006–2007. — *Baptria* 33: 117–130.
- Kaitila, J.-P. 2008b: *Dichomeris rasilella* (Herrich-Schäfer, 1854). — *Artikkelissa*: Mutanen, M., Mutanen T., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Laasonen, E. M. & Nupponen, K. (2008) Pikkuperhoshavainnot 2006–2007. — *Baptria* 33: 117–130.
- Kaitila, J.-P. & Piirainen, T. 2003: Suomen jäytäjakoit (Lepidoptera: Gelechiidae). Päivitetty 11.7.2003 [viitattu 14.8.2010]. http://www.perhostutkijainseura.fi/spa_gelechiidae.html
- Karsholt, O. 2004: Fauna Europaea: Gelechiidae. — *Teoksessa*: Karsholt, O. & Nieuwenkerk, E.J. van (toim.) (2004) Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.2. Päivitetty 3.6.2010 [viitattu 30.8.2010]. <http://www.faunaeur.org>
- Kerppola, S., Kontuniemi, I. & Löfgren, L. 1985: Mikrotiedonannot 1984. — *Baptria* 10: 75–95.
- Kontiohari, S. 1997: Etelä-Pohjanmaan pikkuperhoset (The Microlepidoptera of South Bothnia). — *Baptria* 22 (2a): 1–93.
- Kontiohari, S. 2009: Etelä-Pohjanmaan perhoslajiston muutokset 2000–2009. — *Baptria* 34: 112–125.
- Koster, J. C. & Sinev, S.Yu. 2003: Momphidae, Batrachedridae, Stathmopodidae, Agonoxenidae, Cosmopterigidae, Chrysolepididae. — *Teoksessa*: Huemer, P., Karsholt, O. & Lyneborg, L. (toim.) Microlepidoptera of Europe 5: 1–387.
- Kullberg, J. 2004: Suomen perhosten luettelo – päivitetty versio. Päivitetty 1.7.2008 [viitattu 25.7.2010]. <http://www.luomus.fi/elaintiede/hyonteiset/perhoset/>
- Kuznetsov, V. I. 1990: Family Gracillariidae (Lithocolletidae). — *Teoksessa*: Medvedev, G. S. (toim.), Keys to the insects of the European part of USSR, Volume IV, Lepidoptera, part II, ss. 199–410. E.J. Brill, New Delhi.
- Laasonen, E.M. & Laasonen, L. 2003: Hitukoi *Elachista abiskoella* Bengtsson, 1977 Suomelle uutena. — *Baptria* 28: 23–25.
- Laasonen, E.M. & Laasonen, L. 2008: *Scrobipalpa proclivella* (Fuchs, 1886). — *Artikkelissa*: Mutanen, M., Mutanen T., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Laasonen, E. M. & Nupponen, K. (2008) Pikkuperhoshavainnot 2006–2007. — *Baptria* 33: 117–130.

nitteleminen on palkitsevaa.

Lennon lopetuspäivämäärien vaihtelua selvemmin vuoden 2009 heikohko loppusyksy näkyy havaittujen yksilöiden määrissä. Tarkasteltavasta 33 lajista 19 (58 %) esiintyi harvalukuisempina vuonna 2009 kuin kahtena edellisellä vuotena lokakuun alun jälkeisellä jaksolla. Tässäkin tapauksessa aikuistalvehtijoiden pohjanoteerukset jakautuvat vuosien välille epätasaisesti. Aikuistalvehtijoista (19) 13 (68 %) oli vuonna 2009 harvalukuisimmillaan (2007: 5 lajia, 2008: 2 lajia). Itse asiassa muissa kehitysasteissa talvehtivien lajien kohdalla pohjanoteerukset jakautuivat lähes tasaisesti tarkasteltavien vuosien kesken (2007: 5, 2008: 3, 2009: 6), mikä edelleen vahvistaa käsitystä talvehtimisasteen ja olosuhdeherkkyyden välisestä riippuvuudesta.

TAULUKKO 2. Hyönteistietokantaan ilmoitetut 33 myöhäissyksyn perhoslajin myöhäisimmät havaintopäivät sekä lokakuun alusta kauden loppuun havaitut yksilömäärät vuosina 2007–2009 (suluissa). * = aikuis-talvehtija

LAJI	2007	2008	2009
* <i>Exaeretia ciniflonella</i>	9.12 (28)	6.11. (7)	26.9. (0)
* <i>Agonopterix heracliana</i>	14.10. (6)	2.12. (19)	5.12. (4)
* <i>Mompha sturnipennella</i>	11.11. (1)	8.11. (2)	3.10. (1)
* <i>Acleris hastiana</i>	26.10. (25)	22.–30.9. (2)	2.–5.10. (3)
* <i>Acleris maccana</i>	25.10. (10)	4.–14.11. (9)	2.–5.10. (4)
* <i>Acleris logiana</i>	17.10. (6)	25.10. (4)	30.9.–2.10. (1)
* <i>Acleris lipsiana</i>	7.–8.10. (8)	22.–23.10. (6)	20.–26.9. (0)
* <i>Epinotia crenana</i>	18.11. (1)	6.12. (2)	18.10. (2)
* <i>Vanessa atalanta</i>	17.–31.10. (46)	25.10. (1031)	2.–9.10. (429)
* <i>Nymphalis urticae</i>	9.12. (19)	12.10. (5)	16.10. (12)
* <i>Nymphalis antiopa</i>	30.9.–12.10. (9)	5.–12.10. (60)	22.9.–5.10. (1)
* <i>Nymphalis c-album</i>	23.9.–13.10. (8)	7.10. (57)	24.–27.9. (6)
* <i>Chloroclysta siterata</i>	16.–17.10. (64)	25.10. (228)	1.12. (163)
* <i>Chloroclysta miata</i>	21.10. (149)	23.10. (95)	20.10. (70)
* <i>Conistra vaccinii</i>	18.11.–31.12. (5937)	1.12. (3411)	28.11. (1811)
* <i>Lithopane furcifera</i>	17.–31.10. (36)	5.11. (218)	5.11. (151)
* <i>Eupsilia transversa</i>	23.11. (396)	30.11. (537)	30.11. (119)
* <i>Dasyptilia templi</i>	8.10. (93)	11.10. (103)	22.10. (46)
* <i>Phlogophora meticulosa</i>	27.10. (137)	15.11. (830)	22.10. (60)
<i>Exapaté congelatella</i>	25.10. (36)	25.10. (8)	25.10. (51)
<i>Epinotia maculana</i>	30.9.–13.10. (15)	14.–15.10. (12)	21.–22.10. (1)
<i>Epinotia brunichana</i>	6.10. (14)	14.–15.10. (9)	22.9. (0)
<i>Poecilocampa populi</i>	2.11. (2600)	4.–5.11. (1393)	19.11. (2588)
<i>Thera juniperata</i>	23.10. (126)	20.10. (271)	21.10. (212)
<i>Epirrita autumnata</i>	29.10. (4217)	19.10. (1977)	23.10. (878)
<i>Agriopsis aurantiaria</i>	18.–23.10. (36)	15.–16.10. (51)	12.11. (99)
<i>Erannis defoliaria</i>	27.10. (130)	24.10. (112)	23.11. (323)
<i>Dryobotodes eremita</i>	22.10. (100)	22.10. (103)	25.–28.9. (0)
<i>Dichonia apriliina</i>	17.10. (59)	22.10. (121)	24.10.–6.11. (88)
<i>Agrochola litura</i>	17.10. (85)	18.10. (281)	5.10. (169)
<i>Agrochola circellaris</i>	30.10. (6546)	5.11. (2739)	27.11. (2090)
<i>Agrochola helvola</i>	17.10. (121)	25.10. (338)	4.10. (136)
<i>Gortyna flavago</i>	4.–10.10. (121)	25.10. (114)	4.–10.10. (42)
Mediaani (aikuistalvehtijat)	17.–21.10.	25.10.	3.10.
Mediaani (ei-aikuistalvehtijat)	20.10	22.10.	21.10.
Mediaani (kaikki yhteensä)	19.–23.10.	25.10.	18.10.
harvalukuisimpien lajien lukumäärä	10	5	19

Lampinen, R. & Lahti, T. 2010: Kasviatlas 2009. — Helsingin Yliopisto, Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, Helsinki. Viitattu 27.7.2010. <http://www.luomus.fi/kasviatlas>

Laštůvka, Z. 2004: Fauna Europaea: Sesiidae. — *Teoksessa*: Karsholt, O. & Nieuwerkerken, E.J. van (toim.) (2004) Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.2. Päivitetty 3.6.2010 [viitattu 26.7.2010]. <http://www.faunaeur.org>

Laštůvka, Z. & Laštůvka, A. 2001: The Sesiidae of Europe. — Apollo Books, Stenstrup. 245 s.

Leinonen, R., Itäemies, J., Välimäki, P. & Mutanen, T. 2009: Lentokentät uhanalaisen perhoslajiston korvaavina elinympäristöinä. — *Baptria* 34: 89–102.

Martikainen, R. 2010: Uusi lasisipilaji *Synanthedon soffneri* Špatenka Suomesta. — *Diamina* 2010: 18.

Melzer, H. 2010: Bestimmungshilfe für die in Europa nachgewiesenen Schmetterlingsarten: Dichomeris derasella. Päivitetty 12.10.2010 [viitattu 29.11.2010]. http://www.lepiforum.de/cgi-bin/lepiwiki.pl?Dichomeris_Derasella

Mutanen, M. 2008a: *Acleris cristana* (Denis & Schiffermüller, 1775). — Artikkelissa: Mutanen, M., Mutanen, T., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Laasonen, E. M. & Nupponen, K. (2008) Pikkuperhoshavainnot 2006–2007. — *Baptria* 33: 117–130.

Mutanen, M. 2008b: *Oxyptilus tristis* (Zeller, 1841) ja muut suvun suomalaiset lajit. — Artikkelissa: Mutanen, M., Mutanen, T., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Laasonen, E. M. & Nupponen, K. (2008) Pikkuperhoshavainnot 2006–2007. — *Baptria* 33: 117–130.

Mutanen, M. 2008c: *Porrictia galactodactyla* (Denis & Schiffermüller, 1775). — Artikkelissa: Mutanen, M., Mutanen, T., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Laasonen, E. M. & Nupponen, K. (2008) Pikkuperhoshavainnot 2006–2007. — *Baptria* 33: 117–130.

Mutanen, M. 2009: *Amblyptilia acanthadactyla* (Hübner, 1813). — Artikkelissa: Välimäki, P., Mutanen, M., Mutanen, T. & Lehto, T. (2009) Mielenkiintoiset perhoshavainnot ja vaelluskatsaus 2008. — *Baptria* 34: 37–68.

Mutanen, M., Kullberg, J., Kaitila, J.-P., Mutanen, T. & Välimäki, P. 2008: Pikkuperhoshavainnot 2004–2005. — *Baptria* 33: 6–22.

Mutanen, M., Nupponen, K. & Välimäki, P. 2005: Huomionarvoiset pikkuperhoshavainnot 2002. — *Baptria* 30: 61–69.

Nupponen, K. & Nupponen, T., 1996: *Ypsolopha hazariella* (Mann, 1866) new to Finland. — *Baptria* 2: 33–34.

Nupponen, K. & Nupponen, T. 2001: *Mompha subbistrigella* (Haw.). — Artikkelissa: Mutanen, M., Kullberg, J., Nupponen, K., Kaitila, J., Junnilainen, J., Wikström, B. & Mutanen, T. (2001) Huomionarvoiset pikkuperhoshavainnot 1997–1998. — *Baptria* 26: 99–120.

Palm, E. 1986: Nordeuropas Pyralider. Danmarks Dyreliv 3. — Fauna Bøker, København. 287 s.

Palm, E. 1989: Nordeuropas Pryingder. Danmarks Dyreliv 4. — Fauna Bøker, København. 247 s.

Patzak, H. 1974: Beiträge zur Insektenfauna der DDR: Lepidoptera – Coleophoridae. — Beiträge zur Entomologie 24: 153–278.

Perinnemaisemien hoitoyöryhmä 2000: Perinnebiotooppien hoito Suomessa, Perinnemaisemien hoitoyöryhmän mietintö. — Suomen ympäristö 443: 1–.

Piskunov, V. I. 1981: Gelechiidae. — *Teoksessa*: Zagulajev, A. K. (toim.): [Keys to the Insects of European Part of USSR, Lepidoptera]. Leningrad, Nauka, 4(2): 659–748.

Ponomarenko, M. G. 1997: Catalogue of the subfamily Dichomerinae (Lepidoptera, Gelechiidae) of the Asia. — *Far Eastern Entomologist* 50: 1–67.

Pühringer, F. & Scheuchenflug, A. 1995: Erstnachweis von *Synanthedon soffneri* Špatenka 1983 (Heckenkirschenglasflügler) im Oberösterreich (Lepidoptera, Sesiidae). — *Zeitschrift der Arbeitsgemeinschaft Österreichischer Entomologen* 47. Jg., 3/4 Wien, 30.10.1995.

Pöyry, J., Heliölä, J., Rytteri, T. & Alanen, A. 2004: Perinnebiotooppien lajiston uhanalaistuminen. — *Teoksessa*: Tiainen, J., Kuussaari, M., Laurila, I. P. & Toivonen, T. (toim.), Elämää pellossa – Suomen maatalousympäristön monimuotoisuus: 220–233. Edita, Helsinki.

Rassi, P., Alanen, A., Kanerva, T. & Mannerkoski, I. (toim.) 2001: Suomen lajien uhanalaisuus 2000. — Ympäristöministeriö & Suomen Ympäristökeskus, Helsinki.

Razowski, J. 2002: Tortricidae of Europe Volume 1: Tortricinae and Chliadanotinae. — *Frantisek Slamka, Bratislava*. 247 s.

Razowski, J. 2003: Tortricidae of Europe Volume 2: Olethreutinae. — *Frantisek Slamka, Bratislava*. 301 s.

Saarela, E. 2009: *Phyllonorycter trifoliellus* (Gerasimov, 1933). — Artikkelissa: Välimäki, P., Mutanen, M., Mutanen, T. & Lehto, T. (2009) Mielenkiintoiset perhoshavainnot ja vaelluskatsaus 2008. — *Baptria* 34: 37–68.

Saarela, E. & Sippola, L. 1996: *Coleophora flaginella* Fuchs, 1881 – Suomelle uusi pussikoi (Lepidoptera Coleophoridae). — *Baptria* 31: 40–41.

Saarinen, K. 2010: Valtakunnallinen päiväperhosseuranta 2009. — *Baptria* 35: 6–14.

Schütze, K.T. 1931: Die Biologie der Kleinschmetterlinge unter besonderer Berücksichtigung ihrer Nährpflanzen und Erscheinungszeiten. Handbuch der Microlepidopteren. — Verlag des Internationalen Entomologischen Vereins e.V., Frankfurt am Main.

Špatenka, K. 1983: *Synanthedon soffneri* sp. n. (Lepidoptera, Sesiidae) aus der Tschechoslowakei. — *Acta Entomologica Bohemoslovaca* 80: 297–303.

Svensson, I. 1993: Fjärilskalender. Kristianstad. 124 s.

Svensson, I. 2006: Nordens vecklare – The Nordic tortricidae. — *Entomologiska Sällskapet i Lund, Kristianstad*. 349 s.

Svensson, I. 2009: Anmärkningsvärda fynd av småfjärilar (Microlepidoptera) i Sverige 2008. — *Entomologisk Tidskrift* 130: 61–72.

Tokár, Z., Lvovsky, A. & Huemer, P. 2005: Die Oecophoridae s.l. (Lepidoptera) Mitteleuropas. — *Frantisek Slamka, Bratislava*. 120 s.

Traugott-Olsen, E. & Schmidt Nielsen, E. 1977: The Elachistidae (Lepidoptera) of Fennoscandia and Denmark. — *Scandinavian Science Press Ltd., Klampenborg*.

van Nieuwerkerken, E.J. 2004: Fauna Europaea: Adelidae. — *Teoksessa*: Karsholt, O. & Nieuwerkerken, E.J. van (toim.) (2004) Fauna Europaea: Lepidoptera, Moths. Fauna Europaea version 2.2. Päivitetty 3.6.2010 [viitattu 26.7.2010]. <http://www.faunaeur.org>

Välimäki, P. 2010: Päiväperhosvuosi 2009 – poimintoja tietokannasta. — *Baptria* 35: 16–17.

Välimäki, P., Lehto, T. & Kaitila, J.-P. 2010: Mielenkiintoiset suurperhoshavainnot ja vaelluskatsaus 2009. — *Baptria* 36: 38–71.

Välimäki, P., Mutanen, M., Mutanen, T. & Lehto, T. 2009: Mielenkiintoiset perhoshavainnot ja vaelluskatsaus 2008. — *Baptria* 34: 37–68.

Wetterzentrale 2010: Karten archiv ab 1948. Päivitetty 3.6.2010 [viitattu 26.7.2010]. <http://www.wetterzentrale.de/topkarten/fsreaeur.html>

SÄÄDÖKSET:
Luonnonsuojelusetus 14.2.1997/160, muutettu viimeksi säädöksellä 29.12.2009/1819, voimaan 1.1.2010.
Asetus eräiden eläinlajien rauhoittamisesta 26.5.1989/492, voimaan 1.6.1989.
Valtioneuvoston asetus luonnonsuojelusetuksen muuttamisesta 17.5.11.2005/913, voimaan 1.1.2006

KIITOKSET. Kiitämme J. Kullbergia ja Lauri Kailaa tekstin sisältöä ja rakennetta täsmäntäneistä kommentteista sekä kaikkia henkilökohtaisia tietojaan kertoneita henkilöitä korvaamattomasta avusta.

Stigmella poterii -kasvatuksia Kanta-Hämeessä vuonna 2008 (Lepidoptera: Nepticulidae)

Asko Vuorinen & Veli Vikberg

Kirjoittajien osoitteet — Authors' addresses:

Asko Vuorinen, Kauppakuja 9 B 10, 14200 Turenki, e-mail: asko.vuorinen@luukku.com
Veli Vikberg, Liinalammintie 11 as. 6, 14200 Turenki, e-mail: veli.vikberg@aina.net

PEKKA MALINEN

Stigmella poterii — luhtakääpiökoi, ♀

Kääpiökoilla *Stigmella poterii* (Stainton) (Nepticulidae) on laaja levinneisyysalue Pohjois-Euroopassa aina Lappia myöten, ja sen toukka kovertaa rätvänän (*Potentilla erecta*), kurjenjalan (*Comarum palustre*), muuraimen (*Rubus chamaemorus*), lillukan (*Rubus saxatilis*), mesimarjan (*Rubus arcticus*), punaluppion (*Sanguisorba officinalis*) ja pikkuluppion (*S. minor*) lehtiä (Johansson ym. 1990). Pikkuluppiosta Linné käytti alkujaan nimeä *Poterium sanguisorba*, mistä perhosen lajinimi juontuu. Vuodesta 1992 lähtien AV on Kanta-Hämeestä löytänyt lajin koverteita muuraimelta ja kurjenjalalta, mutta etsinnöistä huolimatta ei alueella yleisinä esiintyviltä rätvänältä, lillukalta eikä mesimarjalta. Perhosen kasvatustulokset ovat vaihdelleet vuosittain eikä loispistiäisiä ole aiemmin talletettu. Vuonna 2008 kasvatusta onnistui hyvin ja perhosten ohella kuoriutui useita loispistiäisiä. Katsoimme aiheelliseksi kertoa kasvatuksesta osin kannustaaksemme hyönteisharrastajia aikaisempaa tiiviimpään yhteistyöhön yli lahorajojen.

Näytteet ja kasvatusten suoritus

Vuoden 2008 koverteet kerättiin kolmesta paikasta Kanta-Hämeestä:

- Ta Hämeenlinna Hattelmalanjärvi (6761:8362 ETRS-TM35FIN)
Kosteasta rehevästä paikasta kerättiin elokuussa kurjenjalalta noin 30 koverretta toukkineen.
- Ta Janakkala Konttilansuo (6754:8372)
Rämeeltä kerättiin 11.7. ja 15.7. muuraimelta yhteensä neljä koverretta toukkineen. Konttilansuo on avoin kuiva räme, missä muuraimen lehdet muuttuvat ruskeiksi jo elokuussa.
- Ta Janakkala Suurisuo (6763:8381)
Rämeellä havaittiin 1.9. muuraimella sa-

voja toukallisia koverteita (yhdessä lehdessä viisikin toukkaa), joista näytteeksi kerättiin noin 50.

Koverteelliset lehdet katkaistiin lehtiruodista ja kuljetettiin Turenkiin isossa lasipurkissa. Lehdet käärittiin runsaan talouspaperin sisään ja iso pakku sykkyrä pantiin isoon kannelliseen lasipurkkiin, joka sijoitettiin lämmittämättömään ulko-varastoon. Toukat koteloituiivat varastossa ja loppuvuodesta kotelot saivat pakkastakin. 1.1.2009 tölkit tuotiin sisälle huonelämpötilaan, talouspaperisykkyrä avattiin ja kotelokehdot kerättiin talteen lehtien pinnalta tai paperista (pieni pala paperia mukaan). Kotelokehdot pantiin uuden

talouspaperin sisällä takaisin lasitölkkiin. Paperia kostutettiin kevyesti kukkasumuttimella lähes päivittäin. Kuoriutuneet perhoset ja loispistiäiset otettiin talteen päivittäin.

Tulokset

Hattelmalanjärven näytteestä (*C. palustre*) kuoriutui tammi-helmikuussa 6 perhosta sekä 4 ♂ ja 5 ♀ lajia *Chrysocharis prodice* (Walker, 1839). Konttilansuon näytteestä (*R. chamaemorus*) kaksi toukkaa koteloitui ja jo syyskuussa kuoriutui toisesta yksi *C. prodice* -naaras. Talvehtimisen jälkeen helmikuussa kuoriutui yksi *Gnamptogaster decoris* (Förster, 1862) -koiras. Suuri-

Rearings of *Stigmella poterii* in Kanta-Häme, southern Finland in 2008 (Lepidoptera, Nepticulidae)

The leaf-mines of *Stigmella poterii* (Stainton) were collected in Ta Hämeenlinna near Hattelmalanjärvi on *Comarum palustre* L. and in Ta Janakkala in the bogs Konttilansuo and Suurisuo on *Rubus chamaemorus* L. and besides the moths, following parasitic wasps were reared from the mines: *Adelius erythronotus* (Förster, 1851), *A. subfasciatus* Haliday, 1833 (Braconidae, Adeliinae), *Gnamptodon decoris* (Förster, 1862), *G. pumilio* (Nees, 1834) (Braconidae, Gnamptodontinae) and *Chrysocharis prodice* (Walker, 1839) (Eulophidae, Entedontinae). *S. poterii* is a new host for *G. pumilio* and *C. prodice*. New rearing combinations are [*C. prodice*/*S. poterii*/*C. palustre*], [*C. prodice*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*], [*G. decoris*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*], [*G. pumilio*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*], [*A. erythronotus*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*] and [*A. subfasciatus*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*]. As an unexpected finding one male of *Amitus minervae* Silvestri (Platygastridae, Platygastridae) was reared from the whitefly *Aleyrodes loniceræ* Walker (Homoptera, Aleyrododea) on the cloudberry. This whitefly is a new host for *A. minervae*, and thus combination [*A. minervae*/*A. loniceræ*/*R. chamaemorus*] is new as well.

Uppfödning av *Stigmella poterii* i Egentliga Tavastland, södra Finland 2008 (Lepidoptera, Nepticulidae)

Bladminor av *Stigmella poterii* (Stainton) på *Comarum palustre* L. samlades in i Ta Tavastehus nära Hattelmalanjärvi. I Ta Janakkala samlades minor på *Rubus chamaemorus* in på myrarna Konttilansuo och Suurisuo. Förutom fjärilar föddes följande parasitsteklar upp ur minorna: *Adelius erythronotus* (Förster, 1851), *A. subfasciatus* Haliday, 1833 (Braconidae, Adeliinae), *Gnamptodon decoris* (Förster, 1862), *G. pumilio* (Nees, 1834) (Braconidae, Gnamptodontinae) och *Chrysocharis prodice* (Walker, 1839) (Eulophidae, Entedontinae). *S. poterii* är en ny värdart för *G. pumilio* och *C. prodice*. Nya uppfödningssamband är: [*C. prodice*/*S. poterii*/*C. palustre*], [*C. prodice*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*], [*G. decoris*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*], [*G. pumilio*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*], [*A. erythronotus*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*] och [*A. subfasciatus*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*]. En oväntad upptäckt var att en hane av *Amitus minervae* Silvestri (Platygastridae, Platygastridae) kläcktes som ett resultat av uppfödning av mjöllusen *Aleyrodes loniceræ* Walker (Homoptera, Aleyrododea) från hjortron. Den här mjöllusen är ny som värdart för *A. minervae* och sålunda är även kombinationen [*A. minervae*/*A. loniceræ*/*R. chamaemorus*] ny.

suon näyte (*R. chamaemorus*) oli suurin ja antoisin. Perhosia kuoriutui tammi-helmi-kuussa 19 yksilöä. Loispistiäisiä kuoriutui 1 ♀ lajia *C. prodice*, 2 ♂ ja 5 ♀ lajia *Gnamptogaster pumilio* (Nees, 1834), 1 ♂ ja 2 ♀ lajia *Adelius subfasciatus* Halden, 1833, 1 ♂ lajia *A. erythronotus* (Förster, 1851). Tammikuussa tölkissä juoksi yllättäen yksi *Amitus minervae* Silvestri, 1911 -koiras. Myöhemmin tölkistä löytyi muuraimen lehden palasesta isäntäjauhiaisen *Aleyrodes lonicerae* Walker, 1852 pupario, jonka selässä oli loisen kuoriutumisaukko.

Pohdinta

Koverteiden ja perhosten tunnistus ei tuottanut vaikeuksia. Kurjenjalalta tunnetaan vain *S. poterii* koverre. Muuraimen lehdistä kovertavat lisäksi *Stigmella splendissimella* (Herrich-Schäffer) ja *Ectoedemia rubivora* (Wocke). Näiden koverteet eroavat kuitenkin selvästi *S. poterii* -koverteista, ja aikuiset perhoset ovat hyväkuntoisina joka tapauksessa helposti tunnistettavissa (Johansson ym. 1990).

Suvun *Chrysocharis* Förster (Chalcidoidea: Eulophidae) palearktista lajeista on toimitettu hyvin kuvitettu perin pohjainen revisio (Hansson 1985). *C. prodice* on kasvatettu lukuisilta *Stigmella* -lajeilta, mutta ei aiemmin *S. poterii* lta. Laji on *Stigmella*-toukan yksittäinen sisälöinen ja aikuinen kuoriutuu isännän kotelokehdestä. Heinäkuulla kerätystä näytteestä Konttilansuolta kehittyi yksi naaras loppukesällä ennen talvehtimista. Muut yksilöt syntyivät vasta talvehtimisen jälkeen. Seuraavat loinen/isäntä/kasvi-yhdistelmät ovat ennestään tuntemattomia: *C. prodice*/*S. poterii*/*C. palustre* ja *C. prodice*/*S. poterii*/*R. chamaemorus*.

Kaksi *Gnamptodon*-lajia (Braconidae: Gnamptodontinae) kuoriutui muuraimen koverteista: *G. decoris* ja *G. pumilio*. Tämän pienen alaheimon lajit tunnetaan monien *Stigmella*-lajien sisälöisina (van Achterberg 1983, Tobias 1986a, Belokobylskij 1998a, Yu et al. 2005). *G. decoris* on aiemmin kasvatettu *Stigmella poterii* lta rätvänän, punaluppion ja mustikan koverteesta (Szócs 1979, Marczak & Buszko 1994). Yhdistelmä *G. decoris*/*S. poterii*/*R. chamaemorus* on kuitenkin uusi. *G. pumilio* on kasvatettu etupäässä puiden ja pensaiden lehdistä olleista koverteista. Isäntä *S. poterii* ja siten myös yhdistelmä *G. pumilio*/*S. poterii*/*R. chamaemorus* ovat uusia.

Myös kaksi *Adelius*-lajia (Braconidae: Adeliinae) kasvatettiin muuraimen koverteista: *A. erythronotus* ja *A. subfasciatus*. Tämän pienen alaheimon lajit ovat tunnettuja Nepticulidae-heimon toukkien si-

Luhtakääpiökoin (*Stigmella poterii*) toukat miinaavat tyypillisestimm. hillalla (kuvassa) ja kurjenjalalla.

sälöisiä (Tobias 1986b, Belokobylskij 1998b, Yu et al. 2005). Molemmat *Adelius*-lajit on aikaisemmin kasvatettu *S. poterii* lta: *A. erythronotus* punaluppion koverteesta (Szócs 1965) ja *A. subfasciatus* rätvänän ja pikkuluppion koverteista (Shaw & Askew 1976). Kombinaatiot *A. erythronotus*/*S. poterii*/*R. chamaemorus* ja *A. subfasciatus*/*S. poterii*/*R. chamaemorus* ovat uusia.

Yksi *A. erythronotus* -koiras kuoriutui muuraimen lehden koverteista. Samaa loislajia kuoriutui syyskuussa 2008 N Hangon Tvärminnen risteysalueelta ruusulta (*Rosa* sp.) kerätystä *Stigmella anomalella* (Goeze) -koverteista (AV leg.).

Amitus minervae -koiraan kuoriutuminen oli odottamatonta. *Amitus* Halde- man, 1850 -suku kuuluu yläheimon Platygastroidea Platygastriidae heimoon, minkä useimmat lajit ovat äkämäsäskitoukkien sisälöisiä. *Amitus* suvun lajit loisivat kuitenkin myös jauhiaisten toukissa ja puparioissa (Huldén 1986). *A. minervae* todettiin Suomesta N Helsingin Talista, missä se kasvatettiin syksyllä 1984 vaahteralta (*Acer platanoides*) *Aleurochiton aceris* (Modeer, 1778) -jauhiaiselta (Huldén 1986). VV on sen jälkeen kasvattanut lajia *Ab Karkkilasta* ja *Ta Janakkalasta* samasta yhdistelmästä. Muuraimen lehdistä esiintyy vain *Aleyrodes lonicerae* Walker -jauhiaista (Huldén 1986), mikä on uusi isäntä *Amitus minervae* lla ja siten myös yhdistelmä *A. minervae*/*A. lonicerae*/*R. chamaemorus* on uusi.

Jos *S. poterii* koverteita kerättäisiin enemmän ja useammasta paikasta, on ilmeistä, että joitakin nyt havaitsemattomia loispistiäislajeja voitaisiin kasvattaa Suomesta. Toivottavasti tämä artikkeli innostaa muita perhosten kasvattajia ottamaan loisetkin talteen ja kukaties julkaisemaan omatkin havaintonsa. ■

Lähteet:

- Belokobylskij, S. A. 1998a: 7. subfam. Gnamptodontinae (Gnamptodontinae). — *Teoksessa*: Ler, P. A. (toim.), Key to the insects of Russian Far East. Vol. IV. Neuropteroidea, Mecoptera, Hymenoptera. Part 3: 159–162.
- Belokobylskij, S. A. 1998b: 29. subfam. Adeliinae (Acaeliinae). — *Teoksessa*: Ler, P. A. (toim.), Key to the insects of Russian Far East. Vol. IV. Neuropteroidea, Mecoptera, Hymenoptera. Part 3: 553–558.
- Hansson, C. 1985: Taxonomy and biology of the Palearctic species of *Chrysocharis* Förster, 1856 (Hymenoptera: Eulophidae). — *Entomologica Scandinavica Suppl.* 26: 1–130.
- Huldén, L. 1986: The whiteflies (Homoptera, Aleyrododea) and their parasites in Finland. — *Notulae Entomologicae* 66: 1–40.
- Johansson, R., Nielsen, E. S., van Nieukerken, E. J. & Gustafsson, B. 1990: The Nepticulidae and Opostegidae (Lepidoptera) of North West Europe. — *Fauna Entomologica Scandinavica* 23, part 1–2: 1–739.
- Marczak, P. & Buszko, J. 1994: Braconid wasps (Hymenoptera, Braconidae) reared from mining Lepidoptera. — *Wiadomosci Entomologiczne* 12: 259–272.
- Shaw, M. R. & Askew, R. R. 1976: Ichneumonoidea (Hymenoptera) parasitic upon leaf-mining insects of the orders Lepidoptera, Hymenoptera and Coleoptera. — *Ecological Entomology* 1: 127–133.
- Szócs, J. 1965: The parasites of mining moths. — *Folia Entomologica Hungarica* 18: 123–151.
- Szócs, J. 1979: Angaben zu den Parasiten der minierende Motten (Hymenoptera: Braconidae). — *Folia Entomologica Hungarica* 32: 199–206.
- Tobias, V. I. 1986a: Subfamilies Gnamptodontinae, Braconinae, Telengainae. — *Teoksessa*: Medvedev, G. S. (toim.), Opredelitel Nasekomykh Evrospeiskoi Tsasti SSR [Keys to the insects of the European part of USSR, Hymenoptera], ss. 85–149.
- Tobias, V. I. 1986b: Subfamily Acaeliinae. pp. — *Teoksessa*: Medvedev, G. S. (toim.), Opredelitel Nasekomykh Evrospeiskoi Tsasti SSR [Keys to the insects of the European part of USSR, Hymenoptera].
- van Achterberg, C. 1983: Revisionary notes on the subfamily Gnamptodontinae, with descriptions of eleven new species (Hymenoptera, Braconidae). — *Tijdschrift voor Entomologie* 126: 25–57.
- Yu, D. S., van Achterberg, K. & Hortsman, K. 2005: World Ichneumonoidea 2004, Taxonomy, biology, morphology and distribution. CD/DVD. Taxapad, Vancouver, Canada.

Baptria 3/2010 Vol. 35

- s. 75 Pääkirjoitus
- s. 76 Huomionarvoiset pikkuperhoshavainnot (Micropterigidae–Pyrilidae) 2009 Välimäki P. & Kaitila J.-P.
- s. 79 Maalle uudet lajit
- s. 91 *Mompha subbistrigella* -toukkien etsimisestä ja kasvattamisesta (Lepidoptera, Momphidae) Itämies J.
- s. 92 Perhoskausi 2009 loppui kuin seinään Välimäki P.
- s. 94 *Stigmella poterii* -kasvatuksia Kanta-Hämeessä vuonna 2008 (Lepidoptera: Nepticulidae) Vuorinen A. & Vikberg V.
- s. 96 Baptria vinkki: Kaksi perhosharrastajien "must-juttua": uusi Punainen kirja ja vuoden 2011 hyönteisviikonloppu Kaitila J.-P.

Baptria VINKKI

JARI-PEKKA KAITILA

Kaksi perhosharrastajien "must-juttua": uusi Punainen kirja ja vuoden 2011 hyönteisviikonloppu

Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010 — uusin tietopaketti uhanalaisuustilanteesta julkistettiin 1.12.2010. Kirja on ladattavissa internetistä osoitteesta (<http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=370833&>)

Uusimpaan Suomen lajien uhanalaisuus -teokseen voit tutustua myös netissä!

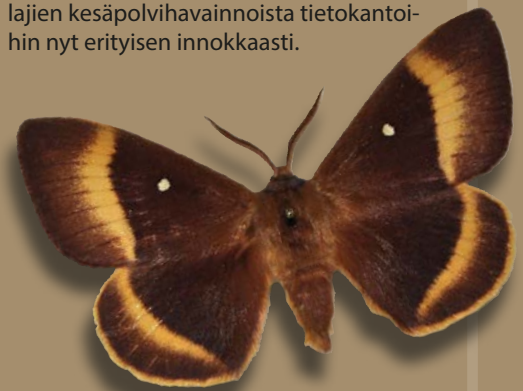
ja Suomen ympäristökeskuksesta tästä 685-sivuisesta opuksesta voi tilata myös painetun version.

Kirjassa on esiteltynä Suomen eliöiden uhanalaisarvioinnin 2010 tulokset sisältäen myös SPS:n suojelutoimikunnan valmisteleman perhosten arvioinnin. Nyt uhanalaisia perhosia on aiempaa enemmän. Uhanalaiset perhoslajit luokitteluperusteineen selviää kyseisestä julkaisusta samoin kuin moni muu asia, josta jokaisen perhosharrastajan on syytä tietää maastossa liikkueensa.

Hyönteisviikonloppu — kevään 2011 ykköstapahtuma, järjestetään tällä kertaa Helsingin Vuosaarissa vanhalla tutulla paikalla Kulttuurikeskus Sofiassa **16.–17.4.2011**. Kokouksen pääteema ovat **DNA-menetelmät**, erityisesti ns. viivakoodien hyödyntäminen hyönteistutkimuksessa. Tarjolla on tietoa lyhyesti itse menetelmistä, tulevaisuuden tutkimusnäkömistä sekä esimerkkejä menetelmillä saaduista uusista tutkimustuloksista sekä Suomesta että ulkomailta.

Lisäksi kokouksen ohjelmaan tulee kuulumaan perinteiset **katsaukset Suomelle uusiin hyönteislajeihin sekä lähi-**

alueidemme keskeisiin perhoshavaintoihin vuodelta 2010. Lisäksi vuoteen 2010 liittyen toinen erityisteema on **kesäpolvet**, johon liittyen kannustamme harrastajia ilmoittamaan kaikista tavallistenkin lajien kesäpolvihavainnoista tietokantoihin nyt erityisen innokkaasti.

Tervetuloa siis hyönteisviikonloppuun 16.–17.4.2011. Luvassa mielenkiintoisia esityksiä mm. kesän 2010 erikoisista sukupolvihavainnoista sekä DNA-tutkimusten tuloksista.

Mikä on esimerkiksi tammikehräjän asema perhosten sukupuussa? Voiko lajeja ollakin kaksi?